Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj u predškolskoj ustanovi

Jelčić, Marijana

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:176217

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Image not found or type unknown

Repository / Repozitorij:

Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula

zir.nsk.hr

Image not found or type unknown

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

MARIJANA JELČIĆ

ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA ODRŽIVI RAZVOJ U PREDŠKOLSKOJ USTANOVI

Završni rad

Pula, listopad, 2016.

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

MARIJANA JELČIĆ

ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA ODRŽIVI RAZVOJ U PREDŠKOLSKOJ USTANOVI

Završni rad

JMBAG: 0303045097, redovita studentica

Studijski smjer: Preddiplomski stručni studij predškolski odgoj

Predmet: Opća pedagogija

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Pedagogija

Znanstvena grana: Opća pedagogija

Mentorica: Doc. dr. sc. Marina Diković

Pula, listopad, 2016.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Marijana Jelčić, kandidatkinja za prvostupnicu predškolskog odgoja, ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

_____

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Marijana Jelčić dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom *Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj u predškolskoj ustanovi* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____

Potpis

_____

Sadržaj

1. Uvod 1

2. Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj 2

2.1. Cilj odgoja i obrazovanja za okoliš i održivi razvoj u predškolskoj ustanovi..... 3

3. Predškolski kurikulum u razvoju odgojno-obrazovne prakse predškolske ustanove 8

3.1. Predškolski kurikulum u funkciji odgoja i obrazovanja za održivi razvoj 10

4. Dječji razvoj u funkciji odgoja i obrazovanja za održivi razvoj 15

4.1. Značajnije teorije dječjeg razvoja 15

4.2. Područja dječjeg razvoja u funkciji značenja za odgoj i obrazovanje za održivi razvoj..... 18

5. Uloga odgoja i obrazovanja za održivi razvoj u predškolskoj ustanovi radi zaštite i unapređivanja životne okoline 20

5.1. Upoznavanje djeteta s prirodoslovljem..... 20

5.2. Stvaranje prostornog okruženja u institucionalnom odgoju u predškolskoj ustanovi..... 26

5.3. Kvalitetna praksa odgojitelja u procesu razvoja i učenja djece..... 27

6. Aktivnosti u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj..... 30

6.1.Igra i oblici govornog izražavanja u funkciji odgoja i obrazovanja djece za održivi razvoj 30

6.2. Primjer dobre prakse u predškolskoj ustanovi..... 33

7. Zaključak 43

Literatura 44

Sažetak..... 44

Summary 45

1. Uvod

Svjedoci smo vrlo velikog utjecaja čovjeka na prirodu. Taj je utjecaj u konstantnom rastu povećanjem ljudske populacije i razvojem tehnologije koja nam omogućava sve lakši, ali i sve veći utjecaj na okoliš. Rani razvoj djeteta od ključne je važnosti za njegove kasnije stavove i navike pa je stoga vrlo važno već u predškolskoj dobi razvijati pravilan odnos (poštovanja, suživota i integriranosti u prirodu) te usmjeravati razvoj djeteta u tom smjeru. Svakodnevnim obvezama i načinom života djelujemo na okolinu, bilo na pozitivan ili negativan način, stoga je od velike važnosti usmjeravati individuu od najranije predškolske dobi za pravilan utjecaj i brigu o prirodi i okolini.

Prema Katalinić (2008) dijete u predškolskom razdoblju dobiva na sociološko-emocionalnom razvoju. U to se vrijeme oblikuju odnosi između djece, roditelja, odgojitelja i okoliša. „Ti odnosi moraju biti uravnoteženi, usavršeni i neprestano nadograđivani i to tako da slijedimo dječje pobude i radoznalost" (Katalinić 2008:18). Prema Uzelac (1993) ekološka osjetljivost djece, promatrana kao predmet osobnog interesa, ne razlikuje se od razvoja ekološke osjetljivosti odraslih. Odgojitelji kao stručne vodilje u ostvarenju ekološkoga odgoja moraju zadovoljavati određeno znanje, ali i kompetencije kvalitetnog odgojitelja kao što su primjerice fleksibilnost, samopouzdanje, otvorenost i komunikativnost. Tim će kompetencijama, ali i vlastitom inovativnošću kod djece, lakše i uspješnije razvijati svijest o brizi za okolinu.

Cilj je ovoga rada analizom odgoja i obrazovanja za održivi razvoj u predškolskoj ustanovi utjecati na podizanje svijesti o problemima među djecom i djelatnicima u predškolskom odgoju te ukazati na osnovne pojmove vezane uz temu kao i objasniti faze razvoja ekološke osjetljivosti djece.

2. Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj

„Okoliš je životni okvir osoba i društva. Na neki način riječ je o onome što priroda nudi i što je ona prethodno stvorila“ (Vujičić 2000:38). „Ekologija je prije svega stvaranje spoznaje o okolišu i prirodnoj ravnoteži, o životnim uvjetima“ (Vujičić 2000:38, prema Mougniotte 1995). Autorica Mougniotte također navodi da je ekologija određeno bavljenje uvjetima života čovjeka u okviru njegova odnosa prema prirodi. Kerovec i Mihaljević (2004:2) tvrde da je ekologija „znanost koja se bavi izučavanjem međusobnih interakcija između živih bića i njihovog prirodnog okoliša“. Definiciju održivog razvoja daje Strugar (2008:3, prema UNESCO-ovo svjetsko izvješće 2007) koji navodi da je to „razvoj koji zadovoljava postojeće potrebe i ne ugrožava sposobnosti budućih generacija za zadovoljavanje vlastitih potreba“. Strugar (2008) nabraja ciljeve održivoga razvoja. Prvi je cilj društveni napredak u kojem se prepoznaju potrebe svakoga, drugi uspješna zaštita okoliša, a treći umjereno, razumno korištenje prirodnih resursa i održavanje visoke i stalne razine gospodarskog rasta i zaposlenosti.

Prema Tatković, Diković, Štifanić (2015, prema: Lepičnik Vodopivec, 2013) postoji razlika između pojmova *odgoj za okoliš* i *odgoj i obrazovanje za održivi razvoj*. Autori spominju kako jedni ističu ekološke probleme, a drugi zaštitu okoliša, odnosno, učinkovito korištenje prirodnih resursa, očuvanje ekosustava, socijalnu koheziju i gospodarski prosperitet. Isto tako, jedni naglašavaju ovisnost o pitanjima zaštite okoliša i društvene djelatnosti dok drugi ističu posljedice sukoba između različitih društvenih ciljeva: ekonomskih, zaštite okoliša, socijalnih i kulturnih.

Tatković, Diković, Štifanić (2015, prema: Spajić-Vrkaš i sur., 2004) opisuju da je tematika održivoga razvoja u doticaju s temama ljudskog razvoja, potrebama i društvenom odgovornošću. Sukladno tomu, važnu ulogu promicanja i zaštite ljudskih prava ima upravo odgoj i obrazovanje za (održivi) razvoj koji se kao pojam uvodi nakon postizanja međunarodnog konsenzusa o okolišu kao općem dobru i priznanju općega ljudskog prava na zdravi okoliš.

„Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj valja realizirati kao obrazovanje za promjene čija je osnovna sastavnica anticipacija i predviđanje budućega, umjesto

prilagođavanja postojećem“ (Tatković, Diković, Štifanić, 2015:37, prema: Tatković i sur., 2010). Uzelac, Lepičnik Vodopivec i Anđić (2014) spominju da sadržaji odgoja i obrazovanja za okoliš i održivi razvoj obuhvaćaju sve što nas okružuje, odnosno da tu spadaju prirodni, socijalni, kulturno-tradicijski i gospodarski aspekt okoliša. Kao cilj odgoja i obrazovanja za održivi razvoj autorice spominju izgradnju pozitivnog sustava vrijednosti koji se odnosi na potrebu očuvanja kvalitete okoliša i razumno korištenje prirodnih resursa, a koji promiče poštovanje života, suosjećanje i uvažavanje potreba budućih generacija i ostalih živih bića.

Zaštita okoliša i održivi razvoj prema Uzelac, Lepičnik Vodopivec, Anđić (2014) određuju se kao strateško pitanje gotovo svake države. Kao središnji problem autorice navode promjenu svijesti i osvještavanje novih generacija. Uz ostalo, time se podrazumijeva uloga odgoja i obrazovanja u razvijanju novih sposobnosti, vještina i znanja te novih kompetencija u osposobljavanju mladih kako bi postali ekološki osviješteni, a time i aktivni građani društva. Time se predlaže aktualizacija sadržaja održiva razvoja u nastavnim planovima i programima.

2.1. Cilj odgoja i obrazovanja za okoliš i održivi razvoj u predškolskoj ustanovi

„Cilj ekološkog odgoja, nije znanje kao korpus činjenica koje dijete treba naučiti o okolišu, nego razumijevanje prirodnih procesa i njihove uzajamne ovisnosti te izgradnja stavova i pozitivnog odnosa prema okolišu u praksi, akciji, življenju“ (Petrović-Sočo, 2000:43). Stojković i Katovčić (2008) kao cilj ekološkog odgoja u dječjem vrtiću navode da stavovi i praktično djelovanje postanu stil života.Sukladno tome, djeluje se u svim svakodnevnim životnim situacijama u kontaktu s roditeljima i djecom, ali i u posebno strukturiranim aktivnostima. Lepičnik Vodopivec (2004) spominje da je cilj odgoja i obrazovanja za okoliš u predškolskoj ustanovi aktivno uključivanje djeteta u njegov budući razvoj na temelju razumijevanja interakcija i ovisnosti među ljudima. Također i ovisnosti čovjeka i okoliša u kojem čovjek živi te napredovanja i kritičkog vrednovanja posljedica tog razvoja. Može se zaključiti da su ciljevi odgoja za okoliš višestruki i međusobno isprepleteni. U njima su povezani kognitivni i emocionalni ciljevi, znanje, stavovi i vrednovanja (Lepičnik Vodopivec, 2007, prema: Benedict, 1991).

Odgoj za okoliš, kako navodi Lepičnik Vodopivec (2007) temelji se na činjenici da su pored odnosa ljudi i prirode (odgoj za okoliš) u odgoj uključeni i odnosi među ljudima. Svi su stavovi međusobno tijesno povezani i predstavljaju velik izazov za odgojitelje. Do realizacije ciljeva dolazi se postupno, holističkim pristupom i uz primjenu onih metoda koje naglašavaju aktivnost djeteta. Razvijanje ljubavi prema prirodi i ljudima je glavni i najvažniji cilj odgoja za okoliš. Ciljevi osim što se odnose na emocionalnu razinu sadrže i elemente socijalnih stavova te se mogu nazivati socijalno-emocionalnim ciljevima.

Tatković, Diković, Štifanić (2015) spominju Mićanović (2011) i Lepičnik Vodopivec (2013) koji kao cilj odgoja i obrazovanja za održivi razvoj navode da je bitno osposobiti današnje učenike za vrijeme u kojem će oni biti dio radno aktivnoga stanovništva i u kojem će donositi odgovorne i dalekosežne odluke. Cilj odgoja i obrazovanja za održivi razvoj je razvijati i jačati pojedinca, skupinu, zajednicu, organizaciju i zemlje da biraju u korist održivoga razvoja.

„Kod koncipiranja ciljeva odgoja i obrazovanja za okoliš u predškolskim ustanovama polazimo od činjenice da je riječ o području razvijanja osjetljivosti za okoliš, o pouzdanju u samoga sebe, o inicijativi i samostalnosti, o usvajanju znanja o okolišu i o učenju komunikacijskih vještina“ (Lepičnik Vodopivec, 2007:80). U vezi s tim, autorica naglašavada je poznavanje razvojnih potreba temeljni uvjet organiziranja odgovarajućih aktivnosti koje su prikladnedjetetovom razvojnom stupnju.

- Psihomotorički ciljevi

Prema Lepičnik Vodopivec (2007) psihomotorički ciljevi obuhvaćaju kognitivne i socijalno-emocionalne aspekte te se ne mogu promatrati kao samostalna kategorija. Lepičnik Vodopivec (2007, prema: Gage i Berliner, 1975) spominje klasifikaciju koja se temelji na progresiji vještina koje se javljaju i razvijaju kod djeteta. Tu spadaju grubi tjelesni pokreti (pokreti ruku, pokreti nogu, pokreti više dijelova tijela istovremeno), koordinirani pokreti (pokreti očiju i ruku, koordinacija očiju i ruku, koordinacija ušiju i ruku, koordinacija ruku, nogu i očiju, kombinacija koordiniranih pokreta), neverbalna komunikacija (mimika, pokretanje ruku, pokretanje tijela) i verbalna komunikacija (oblikovanje glasova, oblikovanje riječi, oblikovanje dužih tekstova, koordinacija riječi i kretnji). Lepičnik Vodopivec (2007) spominje Grunluda

(1985) smatra kako postoji povezanost između psihomotorike i percepcije pri omogućavanju uvida u hijerarhijski princip, kompleksnost i razvoj samostalnosti kod djeteta. Između ostalog tu spadaju percepcija (odnosi se na senzorne organe i obuhvaća senzoričku stimulaciju i senzoričku selekciju te povezanost određene percepcije s motoričkom aktivnošću), mehanička reakcija (odnosi se na izvođenje aktivnosti u kojima naučene reakcije postaju navike u kojima se kretanje već može realizirati pomoću određene količine samopouzdanja), adaptacija (obuhvaća one vještine koje na određenom razvojnom stupnju osposobljuju pojedinca u modifikaciji svojih kretnji, ako to od njega zahtijeva određena situacija ili problem), kreiranje (odnosi se na kreiranje novih pokretačkih aktivnosti koje odgovaraju novoj situaciji ili problemu). Autorica navodi da se te kategorije psihomotoričkih ciljeva mogu rabiti kao smjernice pri određivanju psihomotoričkih ciljeva odgoja i obrazovanja za okoliš u predškolskim ustanovama.

- Kognitivni ciljevi

Lepičnik Vodopivec (2007) spominje da se kognitivni ciljevi odgoja i obrazovanja za okoliš temelje na općem određivanju kognitivnih ciljeva. Na temelju Bloomove taksonomije, kategorije ciljeva odgoja i obrazovanja za okoliš za kognitivno područje dječjeg razvoja jesu znanje, razumijevanje, uporaba, analiza, sinteza i evaluacija.

Kategorija znanja odnosi se na poznavanje načina uporabe podataka i znanje pojedinosti kadadijete prepoznaje, razlikuje, obnavlja pojedine izraze, simbole i elemente okoliša. Ono prepoznaje, identificira i obnavlja dogovore, običaje i pravila koja se odnose na okoliš dok apstraktnim znanjem obnavlja, prepoznaje i identificira principe, zakonitosti, teorije, međusobne odnose, strukture i organiziranost okoliša. Kategorija razumijevanjaobuhvaćashvaćanje zakonitosti okoliša (dijete vizualne, auditivne, kinestetičke, olfaktorične i gustatorične dojmove pretvara u pokretne i druge, i obratno) ekstrapolaciju i interpretaciju kada dijete interpretira, dokazuje odnose i stavove prema okolišu, predviđa moguće posljedice i ocjenjuje učinke. Kategorija uporabepodrazumijeva da dijete zna primjenjivati usvojeno znanje o okolišu uzimajući u obzir zakonitosti okoliša. Kategorija analize prikazuje mogućnost djeteta da prepozna, razlikuje, otkriva pojedine elemente, pretpostavke i argumente o okolišu i njihove međusobne odnose dokkategorija sinteze obuhvaća sposobnost

djeteta da izrađuje, iskazuje te oblikuje nove načine i rješenja povezana s okolišem. Posljednja kategorija, kategorija evaluacije,iskazuje sposobnost djeteta da vrednuje i kritički prosuđuje osobnu kreativnost prema okolišu i postavljenim kriterijima.

Nova revidentirana Bloomova taksonomija zamjenjuje petu i šestu razinu (Anderson i sur., 2001). U tom slučaju peta je razina evaluacija, a šesta sinteza. To se može objasniti tako da će nakon evaluacije, odnosno vrednovanja i kritičkog osvrta prema činjenicama ili obavljenom zadatku, djeca lakše i uspješnije stvarati nove ideje i rješenja, odnosno tek tada dolazi do sinteze.

- Socijalno-emocionalni ciljevi

Kao kategorije ciljeva odgoja i obrazovanja za okoliš za područje socijalno-emocionalnog razvoja djeteta autorica Lepičnik Vodopivec (2007) navodi kategorije primanja, reagiranja, usvajanja vrijednosti/vrednovanja, organiziranja vrijednosti i karakterizaciju.

Kategorija primanja odnosi se na svijest o podražaju (dijete čuje, vidi, dodiruje, kuša, njuši podražaje iz okoliša), pripremu djeteta za primanje podražaja (dijete osjeća podražaje iz okoliša, ali je emocionalno neodređeno prema okolišu), kontrolu ili selektivnu pozornost (na podražaje iz okoliša dijete reagira verbalnom ili neverbalnom komunikacijom, umjetnički ili kretanjem). Kategorija reagiranjaobuhvaćapasivno reagiranje (dijete nije spoznalo neophodnost neke aktivnosti na koju je pristalo, primjerice, slaže se sa šetnjom u šumi, ali je tijekom šetnje pasivno), voljno reagiranje (dijete reagira u skladu sa svojim izborom, primjerice, rado sudjeluje u aktivnostima tijekom šetnje), reagiranje sa zadovoljstvom (dijete je donijelo samostalnu odluku te sudjeluje u aktivnostima veselo i zadovoljno). Kategorija usvajanja vrijednosti/vrednovanjapodrazumijevaprimanje vrijednosti (dijete nije uvjereno u vrijednost neke aktivnosti), davanje prednosti određenim vrijednostima (dijete se odlučuje na one aktivnosti koje su u skladu s određenim vrijednostima), interes za vrijednosti (za one aktivnosti za koje dijete smatra da imaju veliku vrijednost, dijete troši mnogo vremena i energije). Slijedi kategorija organiziranosti vrijednosti koja prikazujedjetetov pozitivan stav prema okolišu kada dijete organizira vrijednosti prema sebi i okolišu te uključuje i druge ljude

dokposljednja kategorija, kategorija karakterizacije,podrazumijevaopću usmjerenost postupaka prema sebi i okolišu uz povezivanje pojedinih stavova i vrijednosti.

3. Predškolski kurikulum u razvoju odgojno-obrazovne prakse predškolske ustanove

„Predškolski kurikulum uključuje: određivanje aktivnosti za svu djecu u skupini, za manje skupine ili pak pojedinačno određivanje aktivnosti, zatim vremenski i prostorni raspored aktivnosti, utvrđivanje mogućnosti koje imaju odrasli ili djeca u iniciranju izvjesne aktivnosti, kvantitetu i raznolikosti ponuđenih poticaja, različita sredstva, materijale, pomoćna sredstva, bitne sadržaje aktivnosti, formalnost odnosno neformalnost tijekom izvođenja zadataka, didaktičke i spontane igre i strukturirane zadatke“ (LepičnikVodopivec, 2007, prema: Katz i Mohanty, 1985).

Zbog područja interesa, odnosno ranog odgoja i obrazovanja, Slunjski (2006) predlaže definiciju Predškolskog kurikuluma u širem i užem smislu da bi se ogradili u definiranju kurikuluma od ostalih razina obrazovanja.

Kako tvrdi Slunjski (2006:51): „Predškolskim kurikulumom u širem smislu smatramo službenu odgojno-obrazovnu koncepciju, zajedničku na razini države, propisanu aktima koji sadržavaju temeljne ideje i načela odgoja i obrazovanja, življenja i učenja djece u predškolskoj ustanovi“. Autorica Slunjski (2006) spominje da u akte koji čine kurikulum između ostalih spadaju *Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece* i *Koncepcija razvoja predškolskog odgoja*, doneseni 1991. godine. Načela ovih dokumenata su sloboda, otvorenost i raznolikost stoga se ona trebaju odražavati na cjelokupnu organizaciju i provođenje odgojno-obrazovnog rada u predškolskim ustanovama.

Prema Slunjski (2006:52): „Predškolskim kurikulumom u užem smislu smatramo odgojno-obrazovnu koncepciju koja se zajednički razvija, tj. sukonstruira u određenoj odgojno-obrazovnoj ustanovi i koja korespondira s kvalitetom uvjeta (fizičkog i socijalnog okruženja) za življenje, učenje i odgoj djece u njoj“.

Autorica Slunjski (2006) također smatra da je bitno razlikovati kurikulum shvaćen kao koncepciju propisanu na razini države od koncepcije pojedine ustanove jer se propisana koncepcija u svakoj odgojno-obrazovnoj ustanovi mijenja i oblikuje ovisno o kulturi i tradiciji okruženja te ustanove.

Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju[1] (2013) u članku 15. pod smjernicom *Nacionalni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje* i programi dječjeg vrtićanavodi sljedeće:

- Odgoj i obrazovanje djece rane i predškolske dobi ostvaruje se na temelju nacionalnog kurikuluma za predškolski odgoj i obrazovanje (u daljnjem tekstu: nacionalni kurikulum) i kurikuluma dječjeg vrtića.
- Nacionalni kurikulum utvrđuje vrijednosti, načela, općeobrazovne ciljeve i sadržaje svih aktivnosti i programa, pristupe i načine rada s djecom rane i predškolske dobi, odgojno-obrazovne ciljeve po područjima razvoja djece i njihovim kompetencijama te vrednovanje.
- Nacionalni kurikulum donosi ministar nadležan za obrazovanje.
- Kurikulum dječjeg vrtića donosi upravno vijeće dječjeg vrtića do 30. rujna tekuće pedagoške godine, a njime se utvrđuje: program, namjena programa, nositelji programa, način ostvarivanja programa, vremenik aktivnosti programa i način vrednovanja.
- Sadržaj i trajanje programa predškole propisuje ministar nadležan za obrazovanje pravilnikom.

U *Nacionalnom kurikulumu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja* (2014) polazi se od shvaćanja učenja djeteta kao rezultata njegova aktivnog i angažiranog sudjelovanja u različitim aktivnostima. Također u dokumentu se opisuje da djeca aktivno uče u igri uz istraživačke i druge aktivnosti,odnosno neposrednim iskustvom koje ima raznovrsni izvor učenja. Pritom djeca stupaju u interakcije s ostalom djecom i odraslima koji ih podržavaju. Tako se osnažuju različiti potencijali djeteta kao što su samoorganizacija, istraživanje, otkrivanje te se osiguravaju oni oblici odgojiteljeve potpore koji angažiraju misaone kapacitete djece i koji ih potiču na refleksiju o vlastitim iskustvima. Taj način shvaćanja učenja svoje teorijsko uporište pronalazi u teoriji konstruktivizma i sociokonstruktivizma te važnosti u poticanju razvoja metakognitivnih sposobnosti djece.

[1] Preuzeto s http://www.propisi.hr/print.php?id=5632 (pristupljeno 13. rujna 2016.).

3.1. Predškolski kurikulum u funkciji odgoja i obrazovanja za održivi razvoj

Lepičnik Vodopivec (2007) navodi kako se odgoj i obrazovanje za okoliš u predškolskim ustanovama shvaća kao doživljavanje, istraživanje, spoznavanje i vrednovanje okoliša u kojem djeca žive te predmet takvog odgoja i obrazovanja može biti jedino konkretni okoliš. Što se tiče sadržaja tu se radi o sastavim dijelovima okoliša, njihovom međusobnom povezivanju, interakciji i ovisnosti o prostoru i vremenu. Kako bi dijete razumjelo te interakcije i međusobnu ovisnost sastavnih dijelova okoliša, njemu su potrebni zaokruženi sadržaji. Uloga odgojitelja u procesu odgoja i obrazovanja za okoliš od značajne je važnosti jer on mora poznavati i prihvaćati ponuđene sadržaje. Kod određivanja metoda, oblika i pristupa odgoja i obrazovanja za okoliš u predškolskim ustanovama, autorica spominje kako je važno uzimati u obzir suvremene kognitivne i humanističke spoznaje o konstrukciji znanja. Kako bi učenje bilo uspješno, ono mora uvijek biti rezultat postojećih djetetovih shvaćanja različitih pojmova o okolišune obazirući se na moguću činjenicu o njihovoj nepotpunosti ili čak pogrešnosti. „U vezi s tim ističemo transmisijsko (shvaćanje učitelja kao "dostavljača" znanja), transakcijsko (glavni cilj učitelja je učiti djecu samostalnom rješavanju problema) i transformacijsko shvaćanje učenja (učenje je proces poticanja razvijanja svih djetetovih potencijala koji vode do harmonije između djeteta i okoliša)“ (Lepičnik Vodopivec, 2007:73).

Za normalno izvođenje kurikuluma u praksi kako navodi Lepičnik Vodopivec (2007) potrebna su didaktička i razna druga sredstva. U predškolskim ustanovama, u odgoju i obrazovanju za okoliš, taj se element kurikuluma shvaća kao sva didaktička i ostala sredstva pomoću kojih dijete doživljava, istražuje i spoznaje okoliš, odnosnopomoću kojih se ono igra i uči. Tu je veoma bitna vremenska i prostorna organizacija, odnosno kada, gdje i kako će djeca doživljavati, istraživati i spoznavati okoliš.

„Govoreći o poželjnim karakteristikama kurikuluma, iskazuje se potreba za promjenama u smjeru interdisciplinarnosti, integradivnosti i komplementarnosti nastavnih sadržaja i predmeta[2] unutar kurikuluma“ (Tatković, Diković, Štifanić, 2015:72). Autori navode da je u modelu održivoga razvoja moguće sagledati poželjnu paradigmu ravnoteže čovjeka sa svijetom, čovjeka sa zajednicom i čovjeka unutar

[2] U slučaju predškolskog kurikuluma možemo govoriti o područjima, aktivnostima i sl.

njega samog. Tako, u opće ciljeve kurikuluma odgoja i obrazovanja za održivi razvoj treba uvrstiti znanja i razmišljanja zasnovana na očekivanim oblicima ponašanja i djelovanja s ciljem održivosti, solidarnosti, obazrivosti i uravnoteženosti sustava (re)produkcije društvenoga života individue te jednakosti, solidarnosti i poštovanja u funkcioniranju društvenih grupa i institucija.

Prema Cjelovitoj kurikularnoj reformi iz 2015./2016.[3] jedna od međupredmetnih tema kojoj se određuju svrha, ciljevi, struktura, odgojno-obrazovna očekivanja, učenje i poučavanje i vrednovanje upravo je i Održivi razvoj. „Međupredmetna tema Održivi razvoj obuhvaća sve tri dimenzije održivosti − okolišnu, društvenu i ekonomsku održivost te njihovu međuovisnost“.[4] Također, navode, da se time pripremaju djeca u cilju prikladnog djelovanja u društvu i zajednici radi postizanja osobne, ali i opće dobrobiti. Međupredmetna tema Održivi razvoj svojim specifičnim doprinosima, kako navode autori, snažno podupire razvoj svih vrijednosti koje Okvir nacionalnog kurikuluma posebno izdvaja i naglašava: znanje o funkcioniranju i o složenosti prirodnih sustava te znanje o posljedicama ljudskih aktivnosti, solidarnost prema drugim ljudima, odgovornost prema okolišu i cjelokupnome životnom okruženju te odgovornost prema budućim generacijama. Ova međupredmetna tema pridonosi i razvoju identiteta, prepoznavanju te poštivanju nacionalne prirodne i kulturne baštine uz poštivanje različitosti i drukčijih načina razmišljanja i življenja. Važno mjesto unutar međupredmetne teme Održivi razvoj imaju slobodno i otvoreno izražavanje mišljenja i djelovanje u skladu s načelima održivosti.Kako se navodi, Međupredmetna tema Održivi razvoj obuhvaća cjelokupni rad škole i prisutna je u kurikulumu škole te se može ostvariti na brojim predmetnim satima. Ne smije se izuzeti da je odgoj i obrazovanje u predškolskoj dobi od velike važnosti i predstavlja velik utjecaj na život svakog djeteta. Putem organiziranih aktivnosti, ali i slobodnih dječjih aktivnosti, odgovarajućim poticajnim sredstvima, dijete upoznaje, istražuje, zaključuje i aktivno je u procesu učenja i upoznavanja svijeta oko sebe pa tako i s problemima održivog razvoja.

- Primjer održavanja programa za održivi razvoj naveden u kurikulumu dječjeg vrtića "Snjeguljica"

[3] Dostupno na www.kurikulum.hr (pristupljeno 13. rujna 2016.).
[4] Preuzeto iz prijedloga kurikuluma Međupredmetna tema Održivi razvoj.
Dostupno na: http://www.kurikulum.hr/wp-content/uploads/2016/03/Odrz%CC%8Civi-razvoj.pdf
(pristupljeno 13. rujna 2016.).

Program ekološkog odgoja (u sklopu odgoja i obrazovanja za održivi razvoj) – integriran u redovni[5]

Cilj programa:

Cilj ekološkog odgoja unutar odgoja i obrazovanja za održivi razvoj u predškolskoj ustanovi nije usvajanje niza činjenica, već razumijevanje prirodnih procesa i njihove međusobne ovisnosti, što bi trebalo dovesti do izgradnje pozitivnih stavova i odnosa prema okolišu u praksi. Dakle, krajnji cilj je da se djetetov odnos s prirodom razvija kao posljedica vlastitog iskustva, a ne kao moralni zahtjevi koje im nameću odrasli.

Zadaće programa

Razvijati vrijednosti koje su u skladu s *Nacionalnim kurikulumom za rani i predškolski odgoj i obrazovanje* pri čemu se poseban naglasak stavlja na:

Znanja:

- shvaćanje odnosa svih živih bića, te odnosa žive i nežive prirode – briga o okolišu i prirodi
- propusnost informacija
- razumijevanje odgovornosti prema sebi i drugima

Stavovi (vrijednosti):

- izgrađivanje i podržavanje pozitivnih osobina ličnosti – samopouzdanje, samopoštovanje, odgovornost, spremnost na suradnju, otvorenost u okviru slike o sebi
- upoznavanje, shvaćanje i prihvaćanje pravila zajedničkog života – donošenje i poštivanje pravila, sigurnost
- razvijanje suradnje, prijateljstva, ljubavi, pomaganja, brige za drugog, pravednosti

Vještine:

- razvijanje komunikacijskih vještina

[5] Preuzeto s: dv-snjeguljica.hr/informacije/KURIKULUM%20SNJEGULJICA.doc (pristupljeno13. rujna 2016.).

- aktivno sudjelovanje u rješavanju problema – uočavanje problema s mogućnošću sagledavanja i pronalaženja novih rješenja i preuzimanja odgovornosti
- zaštita svojih i prava drugih
- primjenjivanje ovladanim vještinama u svakodnevnom životu
- uspostavljanje odnosa s drugima

Zadaće u odnosu na djecu unutar područja razvoja:

- Poticati dijete na istraživanje mogućnosti vlastitog tijela kroz pokret, kretanje, igru
- Usavršavanje prirodnih oblika kretanja u trčanju, skakanju, penjanju, nošenju, bacanju
- Omogućiti razvoj psiho-motoričkih sposobnosti (ravnoteža, snaga, brzina, fleksibilnost, spretnost, preciznost, fina koordinacija, izdržljivost)

Nositelji programa

Educirani i stručno kompetentni djelatnici: odgojitelji i vanjski stručni suradnici.

Provođenje programa

Program je integriran u redovni desetosatni program rada Dječjeg vrtića.

Način vrednovanja

Vrednovanje programa ekologije u sklopu odgoja i obrazovanja za održivi razvoj provodit će se upitnicima i anketama više vrsta i putem više metoda imajući u vidu dob, socijalnu strukturu, znanja i mogućnosti, a bit će namijenjeni djelatnicima, roditeljima i djeci. U praćenju i vrednovanju programa sudjelovat će ravnateljica i odgojiteljice. Uspješnost realizacije programa i učinkovitosti odvijat će se uspoređivanjem podataka o djetetovu razvoju i razvojnim potrebama dobivenih na početku i na kraju pedagoške godine. Tijekom ostvarivanja izvedbenog programa odgajateljice će bilježiti važne napomene glede izvedbe programa, o sudjelovanju pojedinog djeteta, mogućim problemima, kao i primjedbe za poboljšanje njegova rada. Ne dajući na kraju programa nikakve konačne prosudbe o djetetu, voditelji će pripremiti svoje mišljenje o tome u čemu se neko dijete pokazalo uspješnim i na koji način, te o tome obavijestiti i roditelje. Odgojiteljice će pratiti i procjenjivati svoju

metodičku kreativnost, primjenjivanje suvremenih oblika i metoda rada u odgojno-obrazovnom procesu. Vodit će se pedagoška dokumentacija (imenik djece, tjedni i dnevni planovi te svakodnevna zapažanja o aktivnostima djece). Na kraju pedagoške godine napisat će se godišnje izvješće o radu i provođenju programa ekologije u sklopu odgoja i obrazovanja za održivi razvoj. U sklopu vrednovanja provodit će se anketa o tome koliko su roditelji djece zadovoljni programom sa stanovišta korisnosti za djecu te koliko su zadovoljni ponudom programa rada s obzirom na stručnu spremu roditelja uz još sličnih pitanja. Navedeni rezultati usporedit će se s rezultatima sličnih anketa u drugim regionalnim centrima i lokalnim zajednicama. Krajnji cilj samovrednovanja rada pri programu ekologije u sklopu odgoja i obrazovanja za održivi razvoj je snimanje postojećeg stanja i rada te jačanje kapaciteta vrtića da sam sebe mijenja i usavršava vodeći računa o stvarnim potrebama djece predškolske dobi na održivi način.

4. Dječji razvoj u funkciji odgoja i obrazovanja za održivi razvoj

Svako dijete ima svoj individualni proces razvoja. Lepičnik Vodopivec (2007) spominje da se razvoj odvija prema manje ili više predvidivim obrascima te traje cijeli život. „Kada je riječ o razvoju, onda se pri tome misli prvenstveno na kvalitativne promjene, diferenciranje i sazrijevanje biokemijskog sastava, strukture i funkcije, reaktivnosti i prilagodbe pojedinih tkiva, organa i funkcija organizma od začetka do kraja razvojne dobi, tj. do kraja adolescencije“ (Mardešić i sur., 1984:31).

4.1. Značajnije teorije dječjeg razvoja

- Bihevioristički pristup razvoju

Lepičnik Vodopivec (2007) spominjeJohna Lockea i njegov stav koji se odnosi na okolinu i iskustvo kao temelj razumijevanja dječjeg ponašanja. Upravo to predstavlja polazišnu točku za Johna Watsona koji uvodi biheviorizam. Po mišljenju biheviorista čovjek je reaktivno biće, a njegovo ponašanje ovisi o čimbenicima u okolini. Biheviorizam se temelji na činjenici da organizam reagira na podražaje iz okoline te da se takve reakcije pojedinca manifestiraju kroz njegovo ponašanje. Podražaji iz okoline utječu na djetetovo ponašanje. Autorica navodi kako je za bihevioriste razvoj djeteta zapravo rezultat procesa uvjetovanja i učenja te da je razvoj isključivo ovisan o okolini. Bihevioristi vide okolinu kao razne podražaje koji određuju načine razvoja, a uz to i učenje i ponašanje svake individue. Odnosno, prema pristašama biheviorizma, razvoj, učenje i ponašanje odvijaju se u okolini koja je izvor svih podražaja. Ponašanje je prema bihevioristima prihvaćanje pozitivnih a izbjegavanje negativnih izvora potkrepljenja. Što se tiče odgoja i obrazovanja za okoliš bihevioristička se teorija razvoja može upotrijebiti samo u ograničenom opsegu u koji ulazi primjerice psihomotoričko učenje, odnosno učenje vještina. Ciljevi odgoja i obrazovanja za okoliš nisu ograničeni samo na kognitivno i psihomotoričko područje, već i na socijalno-emocionalno područje razvoja djeteta i njegove osobnosti. Razvoj osjetljivosti prema okolišu aktivira sva područja djetetove osobnosti.

- Psihoanalitički pristup razvoju

Lepičnik Vodopivec (2007, prema: Vasta, Haith i Miller, 1995) spominje Sigmunda Freuda kao utemeljitelja psihoanalitičkog pristupa razvoju. Središnja odrednica Freudove teorije razvoja je libido, odnosno određena količina seksualne energije s kojom se dijete rodi. U procesu razvoja, doživljavanje tjelesnih ugođaja usmjerava se na određena mjesta u tijelu takozvane erogene zone. Postoji pet faza u psihoseksualnom razvoju djeteta, a dolaskom libida na određeno mjesto počinje nova faza. U svakoj od novih faza dijete doživljava tjelesno zadovoljstvo.

Erikson tumači razvoj kao prijelaz preko osam, međusobno ovisnih stupnjeva razvoja. U svakom od njih morajuse razviti nove mogućnosti osjećanja, planiranja, ponašanja (Lepičnik Vodopivec, 2007, prema: Horvat i Magajna, 1989; Gudjons, 1994; Vasta, Haith i Miller, 1995). Nadalje, autorica napominje da se ego, iz Eriksonove teorije razvoja, razvija tijekom cijelog života te da svako razdoblje predstavlja specifičan sklop problema i konflikata. Takvo razumijevanje razvoja bitno se razlikuje od Freudovog, s posebnim naglaskom na stalni, sveživotni razvoj. Bez obzira govori li se o Freudovom psihoanalitičkom pristupu razvoju ili o Eriksonovoj teoriji psihosocijalnog razvoja, osnovna činjenica je da iskustvo u djetinjstvu ima neizbrisive posljedice za razvoj čovjeka. Upravo prve interakcije djeteta s okolinom postaju obrazac svih budućih prilagodba i svladavanja osnovne anksioznosti (Lepičnik Vodopivec, 2007, prema: Čudina-Obradović, 1995).

Autorica zaključuje da je psihoanalitički pristup razvoju u kontekstu odgoja i obrazovanja za okoliš značajan u prvom redu zbog utvrđivanja da je djetinjstvo faza čovjekova života u kojoj je proces učenja najoptimalniji. Iz tog se razloga prihvaća mišljenje da se odgoj i obrazovanje za okoliš može primjenjivati već od prvih dana djetetova rođenja. Aktivnost djeteta, a time i stjecanje osobnih iskustava, značajna je pretpostavka odgoja i obrazovanja za okoliš. Dijete stupa u dinamičnu interakciju s okolinom zahvaljujući svojoj aktivnosti.

- Kognitivni modeli razvoja

Po Rouseauovom mišljenju, djetetov razvoj prolazi kroz niz predvidljivih faza uz minimalnu pomoć okoline. Današnji sljedbenici kognitivne teorije razvoja naglašavaju ulogu okoline u razvoju djeteta. Utjecaji okoline, imaju daleko veću ulogu u razvoju nego što je to pretpostavljao Rousseau. Kognitivni modeli razvoja temelje

se na uvjerenju da su kognitivne sposobnosti osnovne i da o njima ovisi ponašanje djeteta. (Lepičnik Vodopivec, 2007, prema: Mitzenheim, 1985).

„Kognitivne modele razvoja prihvaćamo s aspekta odgoja i obrazovanja za okoliš na temelju sljedećih činjenica: kognitivni modeli razvoja u središte postavljaju kognitivni razvoj djeteta koji se odvija u interakciji s okolinom, određeni oblik djetetovog mišljenja razvija se samo ako je ono genetski pripremljeno (genetska pripremljenost određena je okolinom i to prije svega obitelji, vrtićem, vršnjacima itd.), djetetovo mišljenje je povezano s njegovim moralom, za uspješno učenje potrebna je komunikacija između djece te između djece i odraslih“ (Lepičnik Vodopivec, 2007:35).

- Humanistički pristup razvoju

Lepičnik Vodopivec (2007) navodi kako sljedbenici humanističkog pristupa smatraju da učenje nije samo kognitivni i intelektualni čin, već da je u svakom učenju nazočan čovjek sa svojom osobnošću. Sukladno tomu, uspješnost učenja u vezi s okolinom ovisi o intelektualnim potencijalima pojedinca i o njegovim osjećajima, osobnim ciljevima, željama, radoznalosti, potrebama pripadnosti, ljubavi. Autorica Lepičnik Vodopivec (2007) zaključuje kako se humanistički pristup razvoju može shvatiti kao podloga odgoja i obrazovanja za okoliš.

- Ekološki pristup razvoju

Autorica Lepičnik Vodopivec (2007) opisuje kako se ekološki pristup temelji na činjenici da je razvoj djeteta povezan upravo s okolinom u kojoj dijete živi. Proces razvoja svakog djeteta ovisi o odnosima u obitelji, u predškolskoj ustanovi i širem okruženju. Dijete se razvija u širem kontekstu koji ima velik utjecaj na njegov razvoj.

Ekološki je pristup razvoju u procesu odgoja i obrazovanja za okoliš zanimljiv zbog pretpostavke koja ističe važnost analize s više aspekata. Značajna pretpostavka ekološkog pristupa sadržana je u shvaćanju djeteta i njegovog osobnog razvoja kao jedinke koja se dinamično razvijate koja u procesu razvoja osvaja i mijenja okolinu, a pritom napreduje u svim pogledima razvoja.

4.2. Područja dječjeg razvoja u funkciji značenja za odgoj i obrazovanje za održivi razvoj

Neki autori (Uzelac, Lepičnik Vodopivec, Anđić, 2014, prema: Uzelac, 2008) spominju kako razvoj osjetljivosti za održivi razvoj sustavno započinje polaskom djeteta u vrtić i školu. Razvoj osjetljivosti predškolske djece za održivi razvoj podrazumijeva specifične sadržaje i sredstva, povezivanje s međusobnim odnosima u vrtiću te klimom i stilom života i rada, stalno korištenje situacija koje spontano izazivaju doživljavanje i izražavanje djeteta o održivu razvoju. Stvaranje povoljnih situacija koje izazivaju doživljavanje i izražavanje djeteta o problemima održivog razvoja i sl.

- Psihomotorni razvoj

Prema Lepičnik Vodopivec (2007) psihomotorni razvoj uključuje: rast djetetovog tijela, promjene u težini, visini, razvoj svih mišićnih skupina, žlijezda, mozga. Tu također spada i razvoj motorike te uključuje sve od učenja hodanja do učenja pisanja. Razvojem motorike kod djece se poboljšava koordinacija oka i ruke, spretnost, sigurnost uz što se svladavaju i ostale različite vještine.Motoričkim razvojem dijete stječe kontrolu nad svojim tijelom, a to je sredstvo kojim dijete djeluje na okolinu. Sposobnost dječjeg djelovanja na okolinu ima važne psihološke posljedice, odnosno dijete stječe osjećaj moći i znanje o okolini, uključujući i znanje o odnosima u njoj, udaljenostima i visini.

- Kognitivni razvoj

Lepičnik Vodopivec (2007) opisuje kognitivni razvoj u koji spadaju svi potrebni mentalni procesi u stjecanju znanja i u djetetovom spoznavanju samog sebe u okolini. To su: percepcija, mišljenje, jezik, pamćenje, učenje.Percepcija ima ključnu ulogu u opskrbljivanju povratnih informacija o točnosti izvršenih postupaka. Usvajanjem jezika te neverbalnim komunikacijskim vještinama dijete istovremeno uči i razumijeva govorne procese drugih.

- Socijalno-emocionalni razvoj

Lepičnik Vodopivec (2007) spominje da je socijalno-emocionalni razvoj jedan od najvažnijih procesa u razvoju osobnosti kao rezultat međusobnog utjecaja bioloških značajki pojedinca i njegova socijalnog učenja. „To područje dječjeg razvoja diktirano je njegovim fiziološkim, psihološkim i socijalnim potrebama (tjelesni kontakt, hranjenje, ugoda, ljubav, sigurnost), što dijete može zadovoljiti jedino u interakciji s drugima“ (Lepičnik Vodopivec, 2007, prema: Andrilovič i Čudina, 1986).

Lepičnik Vodopivec (2007) tvrdi da na formiranje definitivne socijalno-emocionalne konstitucije djeteta utječu predškolske ustanove (i kurikulum), nositelji socijalnog okruženja i temeljni čimbenici koji određuju kakvoću, brzinu i domet razvoja osjetljivosti prema okolišu.

5. Uloga odgoja i obrazovanja za održivi razvoj u predškolskoj ustanovi radi zaštite i unapređivanja životne okoline

5.1. Upoznavanje djeteta s prirodoslovljem

Uzelac i Starčević (1999) spominju kako odgoj i obrazovanje za okoliš sustavno počinje polaskom djeteta u školu, no dijete predškolske dobi uključeno je u određene ekološke aktivnosti i prije jer njegov susret s prirodom započinje od rođenja. Dijete je u predškolskoj dobi usmjereno na opće doživljavanje prirode, čime se pokreće emocionalna osjetljivost. U susretu s prirodom ne radi se samo o emocionalnom nego i o spoznajnom i drugim procesima. Početak dječjeg razumijevanja prirode podrazumijeva susret s prirodom i iskustvo aktivnog odnosa s njom. Iskustvo o prirodi može se promatrati kao dio općeg razvojnog procesa djeteta u kojem ono uči razlikovati sebe i druge. U procesu odgoja i obrazovanja djece za održivi razvojvalja uzeti u obzir način dječjeg razmišljanja i osjećanja.

Uzelac i Starčević (1999, prema Scholz, 1996) navode da odgojno-obrazovnim radom kod djece treba poticati sve moguće načine percipiranja pri susretu s prirodom te im dopustiti sve moguće načine izražavanja o svojim iskustvima i sl. Vujčić (2000) zaključuje kako je odgoj (ali i obrazovanje) taj koji može omogućiti nekoj zajednici da odlučuje o svojoj budućnosti tako da bude svjesna posljedica svojih odluka. Ne može se razumjeti svijet, a da se pritom ne shvati odnos između ljudi i njihova okoliša. Kako bi se život u zajednici ostvariopotrebno je poznavanje i razumijevanje njezinih normi, pravila i vrijednosti te ovladavanje umijećima koja su nužna za učinkovitu interakciju unutar te zajednice.

Autorice Uzelac i Starčević (1999) spominju kako je proces odgajanja osviještenog pojedinca dugotrajni proces. Sam odgojno-obrazovni proces ne jamči da će se djeca nakon završetka vrtića, odnosno osnovne ili srednje škole, ekološki ponašati kad ekološki odgoj prestane biti školska odgojno-obrazovna obveza. Također napominju kako odgoj i obrazovanje u svakoj prilici potiče dječju aktivnost, samostalnost, suradnju i slobodu u iznošenju osobnih ekoloških viđenja i uvjerenja, omogućava susret s različitim ekološkim ponašanjem i mišljenjem te razvija ekološku kritičnost i stvaralaštvo. Prema Uzelac (1990) bitno je da odgoj za zaštitu i unapređivanje životne okoline postane osnova odgojno-obrazovnog sustava, koji bi

utjecao na oblikovanje svijesti o tome da je okolina cjelovita i u međusobnoj ovisnosti, da je ona za čovjeka izvor koristi. Isti bi taj odgoj poticao pozitivne promjene i unapređivanje života u cijeloj okolini. Od takvog odgoja moglo bi se očekivati da se okolina shvati kao vrijednost koju valja čuvati, štititi, razvijati i mijenjati. Upravo u tome i jest smisao odgoja i obrazovanja za zaštitu i unapređivanje čovjekove okoline.

Prema Lepičnik Vodopivec (2007) u početnoj fazi razvijanja osjetljivosti djece za okoliš značajno je motivirati dijete. Mnogi stručnjaci smatraju da djeca moraju doći u neposredni kontakt s okolišem te je zato u predškolskim ustanovama posebno značajno promišljeno i planirano svakodnevno neposredno doživljavanje okoliša. Šušić (2000) spominje kako se kod djece predškolske dobi počinju razvijati pozitivne navike ponašanja prema drugim ljudima, prema životinjama i biljkama. „Ima li dijete priliku za česte izlaske u prirodu, promatranje uz igru, odnosno priliku za razvijanje ljubavi prema prirodi, ili pak u ovoj životnoj dobi nema takvih obrazovnih programa, može biti presudno za njegov budući odnos prema prirodi“ (Sušić, 2000:76). Dijete upoznaje prirodu i njene sadržaje od rođenja. Samim odlaskom u šetnju prirodom ili gledanjem kroz prozor, dijete ispituje, istražuje, upoznaje svoju okolinu. Djetetu su posebno bliske životinje i briga o njima, ali ubrzo na red upoznavanja dolaze i biljke te vremenske pojave. Adekvatno upoznavanje djeteta s prirodom može znatno utjecati na njegov odnos prema okolini.

Autor Katalinić (2008) spominje da obrazovanje u području prirodoslovlja u predškolskom razdoblju moramo uzimati kao odnos prema sebi, drugome, društvu i okolišu. Odgoj i obrazovanje zadaci su odgojitelja, a pri ranom upoznavanju djece s tematikom prirodoslovlja u prvom planu moraju biti poticanje djece, ponuđeni prirodni okoliš, aktiviranje djece, motiviranje djece i savjetovanje. Prirodoslovni sadržaji koji se provode s djecom trebaju biti planirani od strane odgojitelja te moraju pružiti djetetu situaciju u kojoj se ono može okušati, ali sve u skladu s njegovom dobi i individualnim potrebama. Područje prirodoslovlja pogodno je za promišljeno usmjeravanje djece k istraživanju i promatranju prirode i okoliša putem aktivnosti što možemo objasniti kroz nekoliko primjera: boravak u prirodi, promatranje biljnog i životinjskog svijeta, promatranje vremenskih prilika i slično. Prema Sušić (2000) za upoznavanje djeteta s okolinom izuzetno je važno da dijete boravi u prirodi pa tako

smatra kako je neizostavno provoditi malu školu u prirodi. Polazišta takvog programa trebala bi biti:

- Dijete upoznaje svijet koji se sastoji od različitosti te sve u prirodi ima svoju ulogu i mjesto.
- Bogatstvo prirode je u jedinstvenosti pojedinih biljnih vrsta, životinja i ljudi.
- Čovjek nije nadređen da svojim djelovanjem narušava sklad u prirodi već mora djelovati tako da sva druga živa bića imaju apsolutno pravo na život.

Današnja djeca sve manje vremena provode u prirodi. Razvojem tehnologije mijenja se i dječje spoznavanje okoline pa tako i ljubav i privrženost prirodi i njenom istraživanju. „Djeca najprije moraju razviti emocionalnu privrženost i ljubav prema prirodi da bi mogla razviti odgovornost i potrebu za njenom zaštitom i očuvanjem“ (Lojen, Božić, Gunc, 2008:32, prema: Phenoce i Griffore, 2003). Također, u predškolskom razdoblju je važno da dijete usvoji i prihvati svoje *ja* kao dio okoline koja ga razumije.To predstavlja djetetov osjećaj sebe u odnosu prema prirodnom svijetu. Odgoj i obrazovanje za okoliš postaju sve značajniji u predškolskom uzrastu. Učenje i upoznavanje djece s važnošću brige za okoliš može donijeti samo pozitivne rezultate za njihov život i zajednicu u kojoj pripadaju. Autorice Stojković i Katovčić (2008) spominju da se odgoj i obrazovanje za okoliš veže uz programsku koncepciju razvoja predškolskog odgoja i obrazovanja te su preduvjet društvenoj brizi za razvoj ekološke svijesti. Prema *Programskom usmjerenju predškolskog odgoja i obrazovanja* suvremeno koncipiran odgojno-obrazovni sustav polazi od općih postavki odgoja i obuhvaća razvoj pojedinca u skladu s njegovom individualnosti te osposobljava pojedinca za određene aspekte razvoja pa tako i prirodnog, odnosno ekološkog razvoja. ''Odgojem i obrazovanjem za okoliš nastoji se kod djece osvijestiti međuovisnost čovjeka i žive i nežive prirode odnosno međusobno djelovanje djeteta i njegove okoline'' (Stojković i Katovčić, 2008:48).

Katalinić (2008) navodi da prirodoslovno-ekološko opismenjivanje mora postojati već u predškolskoj ustanovi kako bi predškolsko dijete postalo aktivnim u zbivanju u okolišu. Takav odgojno-obrazovni način rada temelji se na prirodnom okolišu. Vrijednost rada je u samoj prirodi, odnosno na terenu. Rano prirodno-ekološko opismenjivanje može utjecati na globalne ciljeve društva kao npr. usvajanje i dobivanje vrijednosti i znanja za čuvanje i poboljšanje okoliša te dobivanje pozitivnih

uzoraka ponašanja prema okolišu od strane pojedinca, neke skupine ili zajednice odnosno društva. Opismenjavanje u prirodoslovno-ekološkom kontekstu realizira se u prirodnom okolišu, u ekosustavima koji povezuju biljke, životinje, čovjeka i neživu prirodu. „Riječ je o životnom prostoru koji bi trebao nuditi primjerene uvjete za život i razvoj životinjskog i biljnog svijeta“ (Katalinić 2008:21). Kako tvrdi Katalinić (2008) u suvremenom didaktičkom načinu cjeloživotnog učenja, koji se temelji na kreativnim aktivnostima prirodoslovlja može se provoditi: promatranje, sakupljanje, istraživanje, klasificiranje, izvještavanje, zapisivanje, vrednovanje, sažimanje rezultata, pojašnjavanje i sl.

„Doživljavanje okoliša na neuobičajen način je djelatnost koja će djetetu pomoći u procesu oblikovanja pozitivnog odnosa prema okolišu, u razvijanju stajališta i sagledavanju vrednota (živjeti s okolišem, voljeti i poštivati okoliš)“ (Lepičnik Vodopivec, 2007:82). Autorica objašnjava da je riječ o stajalištima koja su u uskoj vezi s emocijama, a bez racionalnog pogleda na okoliš. To je razlog zbog čega pozitivan odnos prema okolišu predstavlja samo prvi stupanj u procesu doživljavanja, spoznaje i vrednovanja okoliša. Kao drugi stupanj procesa, autorica Lepičnik Vodopivec (2007) navodi oblikovanje apstraktnog modela objektivnog svijeta pomoću simbola i znakova. Proces se događa na onom stupnju dječjeg razvoja kada je dijete sposobno upotrebljavati određene simbole i znakove u svrhu sporazumijevanja. Zato je doživljavanje okoliša samo polazište za aktivnosti koje se odvijaju u dva pravca. Prvi pravac se odnosi na opisivanje osobnog doživljavanja (opisivanje subjektivnog svijeta) uz aktivnost koja omogućuje razvijanje mašte i stvaralaštva. Nastavak aktivnosti dovodi upravo do potrebe za usporedbom osobnog doživljavanja s doživljavanjem ostalih sudionika uz pomoć raznih oblika komunikacije. Drugi pravac predstavlja opisivanje objektivnog (realnog) svijeta uz uporabu simbola i znakova. Doživljavanje prirode utječe na oblikovanje emocionalnog odnosa prema njoj. U odgojno-obrazovnom procesu samo doživljavanje prirode nije dovoljno za usmjerenost prema okolišu i za motivaciju djece.

Prema Uzelac (1993) eko-osjetljivost je najčešće korišten, ali u velikoj mjeri apstraktan pojam. Autorica objašnjava kako se zapravo radi o jednom pedagogijsko-teorijskom pojmu koji označuje mogućnost eko-komuniciranja djeteta u odnosu na probleme u svom okolišu. Isti pojam označava da se dijete u ekološkoj komunikaciji služi manje ili više organiziranim djelatnostima (perceptivne, spoznajne, radne i

izražajne). Uzelac (1993) tvrdi da predmet interesa za perceptivnu razinu djelatnosti jesu osjetilni modaliteti i njihova funkcija u razvoju ekološke osjetljivosti. Što se tiče spoznajne razine djelatnosti, njezin predmet interesa jesu intelektualne operacije koje nose intelektualno značenje u procesu razvoja ekološke osjetljivosti. Za razinu radnih djelatnosti predmet pedagogijskog interesa jesu razni oblici rada koji nose njegovo praktično značenje. Za izražajnu razinu djelatnosti bitni su različiti oblici predstavljanja i izražavanja rezultata ekološkog promatranja. Važno je razlikovati ove razine djelatnosti jer na osnovi toga se može odrediti na koji se od ovih aspekata odnosi neki odgojiteljev postupak. Ističe se da na razvoj ekološke osjetljivosti utječe interakcija između općeg procesa razvoja i poticaja okoline odgojno-obrazovnog rada.Termin eko-komunikacija Uzelac (1993) definira kao govorne, donekle i istraživačke relacije ekološke djelatnosti, koje se odvijaju u nekim ekološkim situacijama. Eko-komunikacija se odnosi na eko-situaciju kad dijete govori o toj eko-situaciji, pripovijeda, opisuje, objašnjava ili slično. Tu eko-komunikaciju određuje niz čimbenika kao npr. životna dob djece, broj djece, broj odraslih uključenih u komunikaciju, vrijeme, mjesto i sl.

Dijete od rođenja pokazuje interes za istraživanjem okoline što ga okružuje. Osjetilima i promatranjem dijete istražuje svijet oko sebe. „Promatrajući i slušajući, dijete postupno otkriva bogatstvo okoline, razvija govor, pamćenje, pažnju, maštu, mišljenje i stječe niz pojmova“ (Uzelac, 1993:13). Uzelac (1993) tvrdi kako prva ekološka iskustva pridonose formiranju ekoloških spoznaja djeteta koje s vremenom postaju sve jasnija i čine sastavni dio procesa ekološke osjetljivosti. Za razvoj ekološke osjetljivosti potrebna je ekološka reakcija djeteta na okoliš koja zavisi i od vanjskih utjecaja. Autorica navodi nekoliko važnih ekoloških reakcija, odnosno aktivnosti kojima se na poseban način (s ekološkog aspekta) pristupa djetetu poput usvajanja i rješavanja ekoloških zadataka (sadržaja) koji se odnose na emocionalni, voljni i spoznajni aspekt djeteta. Njihovi problemi vezani su uz prirodnu okolinu (npr. parkovi, šume, vode, pejzaž), radnu okolinu i stambenu okolinu (npr. neplanska izgradnja, urbanizacija, promet), rekreacijsku okolinu (npr. ljetovanja, izleti, rekreacijski programi). Ekološke djelatnosti (radnje)su aktivnosti koje dijete treba obaviti, a povezane su uz perceptivni aspekt, praktični aspekt, misaoni aspekt iizražajni aspekt. Važno je spomenuti sudionike u ekološkim djelatnostima te njihove različiteodnosei ekološku komunikaciju koja može biti posredna i neposredna.

Autorica Uzelac (1993) spominje kako nije bitno za razvoj ekološke osjetljivosti hoće li se stalno dodavati novi ekološki problem (koji potječe iz okoliša djeteta). Bitno je da dijete postigne kvalitetniji stupanj ekološke osjetljivosti koje za sobom povlači ekološko spoznajnu, ekološko emocionalnu i ekološko voljnu reakciju djeteta.

„Ekološka djelatnost će se, dakle, otpočeti razvijati i ponavljati u zavisnosti od prirode eko-zadatka koji je pred djecom, ali i metodama ili postupcima eko-odgojno-obrazovnog rada, odnosno neposrednoj ili posrednoj eko-komunikaciji“ (Uzelac, 1993:16). Uzelac (1993) spominje da se ekološke djelatnosti mogu organizirati po načelu cjelovitog razvoja ekološke sposobnosti. Tu spadaju perceptivne, misaone, praktične i izražajne djelatnosti. Perceptivne djelatnosti, konkretnije,percipiranje okoliša, smatra se osnovnim preduvjetom za uspješnost ekoloških djelatnosti. Tu spadaju svi osjetilni modaliteti (vizualni, akustični, olfaktivni, gustativni, taktilni), ali najčešće se polazi od promatranja. Važno je motivirati djecu na stjecanje ekoloških iskustava, dojmova i spoznaja upravo promatranjem okoliša. Nemoguće je zamisliti rješavanje ekološkog problema bez promatranja. U predškolskim ustanovama najčešće je riječ o spontanom promatranju, a ukoliko se djeci nudi organizirano promatranje okoliša, potrebno je najprije uspostaviti cjelovit kontakt i jedinstven pregled okoliša, prije ekološke analize. Ukoliko samo promatranje nije moglo pružiti dovoljnih ekoloških podataka, potrebno je koristiti se ostalim perceptivnim modalitetima. Perceptivne djelatnosti uvjetuju formiranje ekoloških predodžbi, njihovo značenje treba povezati s praktičnim, misaonim i izražajnim.Misaone djelatnosti složenije su od perceptivnih i praktičnih. Tu spadaju npr. nabrajanje, traženje, klasifikacija, povezivanje, uspoređivanje, opisivanje, zaključivanje, odvajanje i slično. Takvim misaonim operacijama djeca dolaze do različitih ekoloških pojedinosti određenog ekološkog problema. Važna je uloga odgojitelja koji bi adekvatnom motivacijom, potičući i inicirajući pomogao djetetu da se osposobi za misaone djelatnosti. Praktične djelatnosti obuhvaćaju djelatnosti čišćenja (uređivanja okoliša), djelatnosti tehničkog karaktera (pogodno za bogaćenje eko-intelektualnog i eko-emocionalnog života djece), djelatnosti eksperimentalnog karaktera (stjecanje ekoloških iskustava kroz poznavanje ekoloških činjenica i njihovo istraživanje). Ovisno o ekološkoj situaciji i njenoj potrebi za primjenu praktičnih djelatnosti, djeca bi trebala rukovati osnovnim pomagalima, priborom i instrumentima u izvođenju ekološko praktičkih operacija. Izražajne djelatnosti podrazumijevajuaktiviranje

perceptivnih, misaonih i praktičnih djelatnosti kod djece kada se pobuđuju doživljaji koje nebi trebalo zanemariti. Trebalo bi postići da eko-spoznajni i eko-emocionalni doživljaji uvjetuju kod djece razne načine izražavanja ekološke problematike. Tu spadaju: likovno, scensko, dramsko, vokalno, tjelesno, pismeno, usmeno izražavanje s ekološkom tematikom.

5.2. Stvaranje prostornog okruženja u institucionalnom odgoju u predškolskoj ustanovi

Autorica Vujičić (2000) napominje kako fizičko okružje bitno utječe na mogućnosti koje se pružaju djetetu za kognitivno i socijalno učenje. Način na koji odgojitelji planiraju program i uređuju okružje utječe na mogućnosti koje se djetetu pružaju da stekne nova znanja i spoznaje o društvu, a isto tako da primijeni i razvije svoja socijalna umijeća.Kontekstualni, organizacijski i strukturalni čimbenici koji utječu na socijalni život odgojne zajednice uključuju:način na koji je ustrojeno i očuvano fizičko okruženje, važnost intencionalnosti kojom odgojitelji osiguravaju i raspoređuju vrijeme za socijalnu interakciju,važnost igre kao važnog konteksta socijalnog razvoja tevažnost smislenih grupnih aktivnosti u kojima djeca razvijaju umijeća i dispozicije za intencionalnije istraživanje svijeta oko njih.

Kao bitnu odrednicu koja organizacijom prostora i bogatstvom materijala potiče socijalni razvoj djeteta Vujičić (2000) navodi fizičku organizaciju prostora.Također navodi da prostor u kojem djeca provode veliki dio vremena treba imati i područja u kojima će se moći povući i izdvojiti kad se osjećaju umornima. „Kada dijete ima mogućnosti stupanja u interakciju s ostalom djecom u sigurnom, privlačnom okruženju, ono može graditi povjerenja u svoje sposobnosti u igri i stvarnom životu“ (Vujičić, 2000:39). Organizacija prostornog okruženja u predškolskoj ustanovi potiče dijete na istraživanje okoline i bez poticaja odgojitelja. Ukoliko se djetetu pruže pravi materijali prilagođeni njegovoj dobi i razvojnom stupnju, dijete samo dolazi do rješenja nekih zadataka ili vlastitih pitanja. Autorica Vujičić (2000) spominje kako je za cjelokupni razvoj djeteta potrebno u odgojnoj skupini i predškolskoj ustanovi ostvariti opuštajuće i podržavajuće ozračje. Omogućiti djeci izbor aktivnosti i sadržaje koji zaokupljaju dijete i čine ga bogatijim u rješavanju određenih problemskih situacija.

Autorice Uzelac, Lepičnik-Vodopivec i Anđić (2014) navode kako djeca imaju velike koristi od boravka izvan vrtića. Djeca vole vidjeti što se događa u okolišu, u prometu, životinje, vodu, nebo. Djeca bi trebala veći dio dana provoditi upravo na otvorenom. Uređenje dvorišta vrtića ovisi o raspoloživom prostoru i lokaciji. Trebalo bi djeci u dvorištu osigurati prostor za tjelesne aktivnosti i predvidjeti dio za vrt i nekoliko centara u kojima djeca mogu zadovoljiti svoje potrebe i želje u stjecanju ekoloških iskustava. Uređenje dvorišta treba prilagoditi dobi djece. Djeci je veoma važno sudjelovati u svim fazama uređenja dvorišta te im se to mora i omogućiti.

5.3. Kvalitetna praksa odgojitelja u procesu razvoja i učenja djece

Odgovornost odgojitelja je pružiti djeci adekvatno prostorno okruženje s mnogo poticajnih sredstava. Osigurati svakom djetetu najbolju podršku za učenje i razvoj glavna je zadaća svakog odgojitelja. Tankersley i sur. (2012) objašnjavaju kako je djeci potrebno osigurati optimalno okruženje u kojem se svako dijete može razvijati do svog maksimuma. Velik dio tog razvoja temelji se na njihovim osobnim iskustvima i na okruženju u kojem žive. Na razvoj kognitivnih sposobnosti kod djece utječe kvaliteta odnosa koje djeca imaju s važnim osobama u svom životu, interakcije koje imaju s njima, kao i osjećaj vezan uz te odnose. U osiguranje okruženja za učenje spada (Tankersley i sur., 2012) figura odgojitelja koja kreira okruženje što osigurava da se svako dijete osjeća ugodno i da ima osjećaj pripadanja.Odgojitelj pokazuje poštovanje za svako dijete uzimajući u obzir njegove osjećaje, ideje i iskustva. On kreira ozračje u kojem se djeca mogu slobodno izražavati te potiče djecu na preuzimanje rizika koji su im potrebni za razvoj i učenje uz trud da ostvari važnu funkciju razvijanja osjećaja bliskosti sa svakim djetetom.

Slunjski (2008) spominje kako bogatstvo i promišljenost u izboru materijala djecu potiče na otkrivanje i rješavanje problema s kojima se susreću. Takvo okruženje omogućuje djeci da istražuju, eksperimentiraju, postavljaju hipoteze, konstruiraju znanje i razumijevanje. „Raznovrsnost, raznolikost i stalna dostupnost materijala trebaju promovirati neovisnost i autonomiju učenja djece, sadržajno bogatstvo materijala djeci različitih interesa i različitih razvojnih sposobnosti omogućiti različite izbore“ (Slunjski, 2008:21).

Autori Tankersley i suradnici (2012) navode kako je bitna uloga odgojitelja u kreiranju okruženja koje potiče djecu na preuzimanje rizika koji su im potrebni za razvoj i učenje. Tako, soba dnevnog boravka služi kao razvojno primjereno okruženje za učenje koje potiče djecu na istraživanje, eksperimentiranje, promatranje, ali također i preuzimanje rizika unutar sigurnih granica. Odgojitelji su ti koji ostvaraju okruženje u kojem se razvijaju svi aspekti djetetovog razvoja i učenje djece. Ukoliko je okruženje adekvatno, ono potiče i osnažuje dječje samopouzdanje, samosvijest i socijalne kompetencije djece. Izazovi za dijete postavljeni su na razini njegovih mogućnosti i sposobnosti odnosno, nebi smjeli biti preteški. Ti su izazovi na razini da se dijete osjeća sigurno i kompetentno te mu je potreban minimalan poticaj u usvajanju novih znanja i vještina.

Slunjski (2008) smatra kako se treba pomaknuti od tradicionalnog poučavanja djece određenim činjenicama. Odnosno, u predškolskoj ustanovi, koju ona naziva ''zajednicom koja uči'', nastoji se djeci omogućiti da budu aktivini u procesu vlastitog učenja, da tim procesom upravljaju, ali i za njega preuzimaju odgovornost.

Prema *Prijedlogu koncepcije razvoja predškolskog odgoja*[6] odgojitelji su stručni djelatnici koji neposredno s djecom provode različite programe. Zadaće odgojitelja obuhvaćaju:

- vođenje i organiziranje djelatnosti djece radi unapređivanja njihova tjelesnog, umnog, društvenog i osjećajnog razvoja;
- organiziranje i provođenje različitih djelatnosti i sadržaja radi poticanja razumijevanja fizičkog i društvenog okruženja djece, stimuliranja i razvijanja njihovih interesa i mogućnosti, samopouzdanja, samoizražavanja i socijaliziranog ponašanja;
- unapređivanje tjelesnog razvoja, navikavan ja djece na čistoću, pozornost, strpljenje, toleranciju i druge elemente društvenog ponašanja;
- razmatranje procesa razvoja djeteta i njihovih postignuća zajednički s roditeljima (prema International standard classification of occupations, Geneve. 1986).

[6] Izvor: Glasnik Ministarstva prosvjete i kulture, br. 7/8, od 18. lipnja 1991:7/8. (pristupljeno 13. rujna 2016.)

Obveza odgojitelja je, u skladu s time, stvaranje uvjeta za razvoj svakog djeteta, uvažavanje i primjenu novijih znanstvenih spoznaja iz područja pedagogije, psihologije, sociologije i drugih srodnih znanosti. „Osim širokog znanja različitih struka i didaktike, specijalnih didaktika i metodika, odgajatelj svojim odnosom prema okolišu i svojim životom u njemu utječe na razvoj osjetljivosti za okoliš“ (Lepičnik Vodopivec, 2007:74). Prema Lepičnik Vodopivec (2007) odgojiteljeva temeljna uloga nije više transmisija znanja, nego kompleksno razvijanje osjetljivosti i svijesti za okoliš. Tako, odgojitelj postaje usmjeravatelj, organizator i moderator skupine. Odgojitelj bi trebao znati koordinirati i organizirati samostalan, ali i skupni rad djece u njihovim aktivnostima vezanim za okoliš. U procesu odgoja i obrazovanja za okoliš, odgojitelj poznaje i uključuje različite metode, oblike i pristupe. Autorica također navodi da od pitanja kojih odgojitelj postavlja djetetu, zavisi hoće li ona utjecati na razvoj svih djetetovih osjetila (njuh, sluh, vid, okus,...) te hoće li ona poticati razvoj različitih inteligencija (tjelesne, vizualne, auditivne, logičko-matematičke...). Polazišna pitanja su tzv. otvorena pitanja kao npr.: „Vidite li? Mirišite li? Što se dogodilo? Što to radi?“ i sl. Ta se pitanja mogu smatrati temeljem dječjih aktivnosti. Pitanjima odgojitelj usmjerava dječju pozornost na pojedine dijelove, odnosno cjelinu, te na promjene koje se događaju tijekom promatranja. „Pomoću tih pitanja odgojitelj uvodi dijete u problem i analizu problema koji polazi od izražavanja osobnog stajališta i informiranja drugih o njemu, utemeljenju svojih stajališta, misli i uvjerenja uz navođenje argumenata te utjecaja na druge. Uloga odgojitelja sastoji se u pomaganju djetetu u izražavanju stajališta i održavanju razvojnog stupnja prikladnog kulturnoj razini komunikacije“ (Lepičnik Vodopivec, 2007:84).

Uzelac, Lepičnik Vodopivec i Anđić (2014, prema: Mijatović, 1999:22) navode da odgovornost odgojitelja/učitelja u odnosu zadanog i potrebnog podrazumijeva izradu dobro odmjerenog, prilagođenog i sadržajno razrađenog programa koji omogućuje dovoljno prostora za konkretnu prilagodbu u konkretnom razredu ili odjelu i prema konkretnom učeniku. Također, to se odnosi i na slična postupanja u nekim drugim odgojno-obrazovnim situacijama. Prema Tatković, Diković i Štifanić (2015), učitelj/odgojitelj koji se bavi pitanjima održivoga razvoja te realizira nastavu/aktivnosti s djecom vezano uz održivi razvoj, trebao bi posjedovati znanja iz tih područja (cilj, svrha i razvijanje područja), razumijeti kulturne, društvene, političke i ekonomske događaje, kombinirati nastave metode, posjedovati vještine vođenja, poticati motivaciju za usavršavanjem radi dinamičnosti i argumentirano zastupati svoj stav.

6. Aktivnosti u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj

6.1.Igra i oblici govornog izražavanja u funkciji odgoja i obrazovanja djece za održivi razvoj

Igra u predškolskoj i ranoj školskoj dobi za dijete predstavlja njegov način istraživanja, propitivanja i upoznavanja okoline. Autorice Uzelac i Starčević (1999) objašnjavaju kako igra za dijete znači stvaranje osnova za razumijevanje okoliša i buđenje interesa za ekološke aktivnosti djece.

Uloga igre u procesu razvoja osjetljivosti za okoliš (održivi razvoj) prema Uzelac, Lepičnik Vodopivec i Anđić (2014) je da dijete ima potrebu za igrom, da igra djetetu čini zadovoljstvo, da igra motivira dijete i postaje načinom izražavanja, da je igra zapravo početak istraživanja, stjecanja iskustva, interesa, doživljaja i slično. Autorice također naglašavaju da iako je igra odličan preduvjet razvoja osjetljivosti djece za okoliš (održivi razvoj), ona nije jamstvo da će dijete postati osjetljivo na probleme održiva razvoja. Ipak, igra je ta koja potiče i uvodi djecu u stjecanje početnih iskustava i spoznaja o događajima u okolišu. Pomoću igre djeca mogu usvojiti navike za poštivanje nekih pravila te održavanje reda koji su nužni za svakodnevni život djece u skupini. S razvojem dječjih sposobnosti igra gubi svoje značenje. Ona postaje organizacijska konstrukcija koja uključuje razne djelatnosti. „I poslije, u ostalim djelatnostima, valja zadržati što više spontanosti, koja se inače prikazuje u igrama, ali i osjećaja slobode kao u igri“ (Uzelac, Lepičnik Vodopivec, Anđić, 2014: 40).

Likovne aktivnosti veoma su pogodne za dječje otkrivanje novih, prirodnih materijala koje mogu primijeniti u razne svrhe. Tako primjerice sam odlazak u prirodu i pikupljanje materijala za likovne aktivnosti s djecom predškolske dobi, utječe na razvoj ekološke osjetljivosti kod djece.

Cindrić (2000) spominje kako djeca u likovnim aktivnostima različitih likovnih područja, otkrivaju ekološke probleme na likovnim motivima. Odlazak u prirodu idealan je za upoznavanje same prirode putem svih osjetila. Izradom recikliranog papira u vrtiću, djeca dobivaju uvid u korist same reciklaže, a isto tako stvaraju nove, vlastite materijale za likovni izražaj. Fond postojećeg likovnog pribora može se

obogatiti skupljanjem adaptiranog pribora i adaptiranih materijala za likovno stvaralaštvo, te tako uvesti u uporabu odbačene materijale i pribor. Na ekološku svijest djece utječe se i izradom dječjih slikovnica, vrtićkih novina ili čestitki s ekološkim porukama. Tako se djeci pruža mogućnost izražavanja svojih stavova, mišljenja, analize likovne problematike, prijedloga raznih rješenja problemskih situacija. Autorica navodi i bitnu ulogu odgojitelja te njegovo stvaralaštvo, odnosno kreativnost u radu. Ekologija u likovnim aktivnostima stvaranove, originalne ideje i likovna rješenja.

Autorica Cindrić (2000) napominje kako radni prostor ima bitnu funkciju u realizaciji likovnih aktivnosti djece. Sukladno s tim, valja obratiti pozornost na osnovne uvjete u kojima se ostvaraju likovne aktivnosti kao primjerice da je namještaj prilagođen fizičkim karakteristikama djece, da ima prostora za odlaganje likovnih mapa i blokova te materijala za rad. Velika se pažnja pridaje da djeca likovnu aktivnost izvode u prirodnom osvjetljenju i svježem zraku ili prozračenom prostoru u kojem borave. Osim uobičajenog likovnog pribora može se napraviti i vlastiti improvizirani pribor. To je veoma pogodno za bogaćenje stvaralačkog mišljenja djece a ima veliku ekološku vrijednost uporabe upotrijebljenih materijala i pribora. Tu spadaju primjerice plastične slamke, čepovi različitih veličina i oblika, novine, slama, tijesto, kora drveta i ostalo. Likovni pribor i materijali moraju biti dostupni djeci, kako bi ih ona sama odabrala s obzirom na svoje želje i interese. Odlaganje i pospremanje likovnih radova te pribora i materijala ima veliku odgojnu ulogu jer se tako djeca brinu o čuvanju stvari s kojima se koriste.

Uzelac, Lepičnik Vodopivec i Anđić (2014 prema: Uzelac, 1993) navode kako razvoj osjetljivosti djece za održivi razvoj podrazumijeva da se igre i aktivnosti provode u bliskoj vezi s aktivnostima ili oblicima usmenog odnosno govornog izražavanja. Autorice navode kojih bi se pedagoško-metodičkih načela trebalo pridržavati pri njegovanju govornog izražavanja u funkciji odgoja i obrazovanja za okoliš. U tom slučaju valja voditi računa o dobi djece pri izboru teme održiva razvoja te uvažavati njihove interese i raspoloženje za određene situacije održiva razvoja. Bitno je koristiti razne metodičko-stvaralačke pristupe poeziji, bajci, zagonetki, brojalici i ostalo te prihvaćati prednost emotivnog pristupanja problemu okoliša.

„Poštujući jedno od osnovnih pedagoških načela, spontanost je polazište za razgovor o problematici održiva razvoja. Stoga se preporučuju poticaji za češće slobodne razgovore, ali i oprez u njihovoj primjeni“ (Uzelac, Lepičnik Vodopivec, Anđić, 2014:45). Odgojitelj može raznim poticajima (gledanjem određene televizijske emisije, uporabom stihova, likovnim radovima, analizom crteža i poticajnih slika...) poticati teme održiva razvoja u cilju razgovora.

Prema Uzelac, Lepičnik Vodopivec i Anđić (2014) uz druge oblike govornog komuniciranja na temu održiva razvoja preporuča se i pripovijedanje. Postoji nekoliko oblika pripovijedanja, a u organizaciji odgojno obrazovnog rada o problemima održivog razvoja pojavljuje se *doslovno prepričavanje* u koje spadaju prikladne anegdote o održivom razvoju i kraće priče o istom. Doslovno prepričavanje smatra se prikladnim za djecu u vrtiću jer su oni još nenaviknuti i nespremni za zapažanje bitnog u okolišu. Autorice spominju i *pripovijedanje s dopunjavanjem i dodavanjem (ili oduzimanjem)* nekih elemenata održiva razvoja. Time se obogaćuje dječje razvijanje svijesti o održivom razvoju kroz vlastita i nova iskustva. *Pripovijedanje s promjenjiva stajališta* ima svoju bit u traganju i razmišljanju o različitim pozitivnim rješenjima problema održiva razvoja.

Autorice Uzelac, Lepičnik Vodopivec i Anđić (2014) navode kako se pričanje općenito tretira kao svojevrstan viši stvaralački čin u usporedbi s pripovijedanjem. Uobičajene djelatnosti djece postavljaju dobar temelj za provođenje pričanja o problematici održiva razvoja pa im se tako mogu ponuditi mogućnosti koje potiču na priču o okolišu ili održivu razvoju poput glazbe, adekvatnih slika, fotografija, crteža, kombinacija teksta i glazbe i ostalog.

Poticaj za izražavanje djece o nekim pojavama i događajima u okolišu putem dramatizacije prema Uzelac, Lepičnik Vodopivec i Anđić (2014), može biti ostvaren na nekoliko načina. Putem *tekstova s mnogo dijaloga,* u što spadaju bajke i basne, djecu se potiče na interakciju govora i glume, a dramatizacija bi bila u funkciji pokazatelja doživljaja i razumijevanja određenog problema održiva razvoja. Dramatizacija se može postaviti i na osnovi nekih dječjih uradaka (likovnih, literarnih,...) koji se mogu rabiti u cilju izražavanja nekog igrokaza te primjenjivanjem kao osnove za dijalog i dramatizaciju problema održiva razvoja.

Uzelac, Lepičnik Vodopivec i Anđić (2014) navode da će se djelatnosti opisivanja razvijati u onoj mjeri u kojoj je potkrepljuju neposredna i posredna iskustva. Najčešće se polazi od vizualnih zapažanja (npr. promjena boje, dimenzije ili oblika nečega zbog nekog događaja u okolišu). Kao dodatni poticaj mogu se uključiti akustička zapažanja (npr. intenzitet i ekstenzitet nekih zvukova, šumova, buke). U širu osjetljivost spada opisivanje mirisnih zapažanja (npr. ugodni i neugodni mirisi zbog nekog događaja u okolišu). Može se tražiti i to da djeca opisuju okusna zapažanja, kao i zapažanja dodirom uz neku pojavu iz okoliša. Pri dječjem opisu valja očekivati da će i uz nastojanja odgojitelja, njihovi opisi biti više subjektivni, manje objektivni, odnosno više emocionalni nego intelektualni.

6.2. Primjer dobre prakse u predškolskoj ustanovi

Pri odabiru teme koja se provodi kroz sve interesno poticajne centre u sobi dnevnog boravka djece, valja voditi računa o psihofizičkim karakteristikama skupine te njihovim interesima i potrebama. Slijedi primjer pripreme odgojitelja s planiranim aktivnostima prilagođenima djeci.

Tema: „Očuvajmo livadu“

1. Cilj aktivnosti

   - poticati djecu na istraživačke aktivnosti, kretanje u prostoru, kreativnost i govornu komunikaciju kroz aktivnosti vezane uz temu o očuvanju livade ponuđene u sobi dnevnog boravka

2. Psihofizičke karakteristike skupine

U mješovitu jasličku skupinu „Cvjetići“ upisano je dvanaestero djece, od toga pet djevojčica i sedam dječaka. Djeca su u drugoj i trećoj godini života. U skupini nema djece s teškoćama u razvoju.

3. Zadaci u odnosu na zadovoljavanje potrebe djece

3.1.Tjelesne potrebe

- zadovoljiti potrebe za igrom kroz koju će se razvijati spretnost, ustrajnost, snalažljivost i razvijanje osjećaja za estetiku pokreta kretanjem u sobi dnevnog boravka
- utjecati na razvoj spretnosti i preciznosti
- utjecati na razvoj fine motorike ruku

3.2. Socio-emocionalne potrebe

- zadovoljiti potrebe za pripadnosti i sigurnosti (zajednička igra po centrima i zajednički razgovor na strunjači)
- razvijati sposobnosti samostalnog donošenja odluka (samostalni izbor centara i igara)
- poticati stvaranje pozitivne sliku o sebi (samopouzdanje, samopoštovanje, sigurnost)
- poticati socijalni razvoj (socijalna interakcija, socijalne vještine)
- razvijati međusobnu toleranciju i poštivanja vrijednosti svog rada i rada ostale djece
- poticati na poštivanje pravila didaktičkih igara

3.3.Istraživačko-spoznajne potrebe

- poticati razvoj pažnje, koncentracije, kognitivnih sposobnosti kao što su prepoznavanje mirisa cvijeta i prepoznavanje osnovnih boja
- omogućiti i poticati istraživanje, samostalno pronalaženja rješenja i odgovora
- upoznavati okolinu promatranjem, dodirom, mirisom, okusom (predmet za dijete postoji jedino ako ga može vidjeti i dodirnuti)
- uočiti sličnosti i razlike među pojmovima
- uočavanje količine
- uočavanje veza i odnosa među predmetima i simbolima u matematičkoj igri

3.4. Komunikacijske potrebe

- razvijati prepoznavanje neverbalne komunikacije
- razvijati dječju kreativnost u komunikaciji i samostalnom izražavanju
- poticati i bogatiti dječji rječnik
- razvijati govor kroz aktivno slušanje i pričanje
- poticati djecu na izražavanje svojih emocija, potreba, želja i ideja

3.5. Stvaralačke potrebe

- poticati različite oblike stvaralaštva i izražavanja, mašte i kreativnosti (u likovnom centru, u stolno-manipulativnom centru-pronalaženje vlastitih rješenja)
- razvijati individualnu radoznalost djeteta
- zadovoljavati potrebe za istraživanjem, govorom, pokretom, kreativnošću kroz ponuđene materijale
- poticati likovno, scensko i tjelesno izražavanja djeteta

4. Odgojno obrazovni zadaci

4.1.Odgojni zadaci

- stvarati pozitivno i ugodno ozračje te vedro raspoloženje u odgojnoj skupini
- zadovoljiti individualne potrebe i interese svakog djeteta, te zadovoliti dječju potrebu za igrom
- poticati na suradnju, razgovor i slušanje
- razvijati socijalizaciju kod djece (individualni rad, grupni rad, rad u paru)
- razvijati pozitivne osobine ličnosti (kulturno ponašanje, tolerancija)
- poticati samopouzdanje, upornost i samostalnost u radu
- poticati razvoj estetskih osobina uočavanja lijepog u okolini (čista okolina)

4.2. Obrazovni zadaci

- usvajati i proširivati nove spoznaje o livadi i njenom izgledu (zelena boja, površina bez drveća, pogodna za šetnje)
- proširivati spoznaje o životu na livadi (životinje, drveće, pojam i karakteristike trave)
- proširivati spoznaje o vremenskim prilikama (sunčano i kišovito) te njihov utjecaj na izgled i život na livadi

- bogatiti dječji rječnik pojmovima (npr. livada, trava, sjeme, cvijet)
- upoznati djecu s ulogom livade u životu biljaka i životinja (kukaca)
- obogaćivati dječji rječnik govornom komunikacijom
- poticati djecu na aktivnosti u centrima
- upoznati djecu s pravilima ponuđenih igara i poticatiih na aktivno sudjelovanje u njima

4.3. Funkcionalni zadaci

- razvijati vještine zapažanja, pamćenja, prepoznavanja, grupiranja
- razvijati dječju kreativnost, maštu i interes
- razvijati finu motoriku šake (prilikom igranja didaktičkih igara, sadnja cvijeća, zalijevanje cvijeća)
- zapažati razliku i sličnosti (glatko i hrapavo), razvijati vizualnu percepciju (prepoznavanje oblika)
- razvijati koncentraciju (prilikom objašnjavanja aktivnosti), pažnju, radoznalost i pamćenje
- razvijati preciznost
- razvijati sposobnosti uočavanja lijepog u odnosu na ružno (čista i prljava livada)
- razvijati sposobnost uočavanja količine (1-3), povezivanje simbola (brojke) s količinom
- razvijati vizualne i taktilne osjete

5. Metode rada (prema A. Došen-Dobud):

- Verbalne metode:

- metoda usmenog izlaganja
- metoda razgovora
- metoda upotrebe teksta
- metoda dramatizacije

- Neverbalne metode:

- metoda igre
- metoda praktične aktivnosti
- metoda demonstracije
- metoda promatranja

6. Oblici rada**:**

- frontalni rad
- grupni rad
- individualni rad

7. Aktivnosti koje su prethodile

- razgledavanje dječjih enciklopedija o prirodi i livadi
- promatranje cvijeća i trave, prepoznavanje osnovnih boja prilikom šetnje
- sijanje trave (sijanje sjemena trave u posudice i zalijevanje)
- briga o cvijetu petuniji, zalijevanje, stavljanje na prigodno mjesto da biljka upije zrake sunca

8. Vrste djelatnosti i aktivnosti

8.1. Životno-praktične i radne

- poticanje samostalnosti u izboru i korištenju materijala i sredstava ponuđenih u interesnim poticajnim centrima
- upoznavanje djece s novim igrama
- poštivanje pravila igre
- razvoj i poticanje kulturnih navika (tolerancija, kultura slušanja sugovornika i čekanja svog reda, samokontrola)
- poticanje razvoja higijenskih navika
- razvoj navika očuvanja i brige za okoliš

8.2.Raznovrsne igre

- igra slaganja „Složi sliku“ (plastificirani kartoni sa slikama livade i životinja na livadi, podijeljeni su u tri dijela, zadatak je složiti ih u cjelinu da tvore sliku)
- igra za razvoj fine motorike i motorike šake „Stabljike trave“ (plastificirane od papira napravljene stabljike trave treba po broju 1-3 poslagati na plastificirani karton koji tvori sliku. Ispod broja 1-jednu stabljiku itd.)
- igra promatranja „Promatramo travu“ (stabljike trave sa korjenom promatramo vizualno i taktilno te sa povečalom)
- igra „Makni smeće s livade“ (na plastificiranm kartonu koji tvori sliku livade nalazi se cvijeće ali i smeće, treba maknuti sve ono što ne pripada livadi)
- interaktivna sliko-priča „Čista livada“ (pomicanje figurice bubamare na određeno mjesto uz prigodnu priču)

8.3.Raznovrsno izražavanje i stvaranje djeteta

- oslikavanje A3 papira zelenom pastelom
- sadnja vlastite livade i cvijeća

8.4.Istraživačko-spoznajne aktivnosti

- upoznavanje s izgledom livade i trave
- taktilni i vizualni pristup travi i cvijeću
- spoznavanje veze između količine i broja kao pisanog znaka osnovne matematičko spoznajne aktivnosti)
- povezivanje djelova u cjelinu

8.5.Umjetničko promatranje, slušanje i interpretacija umjetničkih tvorevina

- pričanje priče – interaktivna sliko-priča „Čista livada“
- slobodni pokreti uz prigodnu glazbu („Vesela livada“, „Visibaba mala“, „Nije lako bubamarcu“)

8.6.Specifične aktivnosti s kretanjem

- izrada livade i sadnja cvijeća
- glazbeno-pokretni ples uz prigodnu glazbu

9. Zamišljeni tijek aktivnosti

Uvodni dio

Aktivnost ću započeti u sobi dnevnog boravka. Djeci ću ponuditi da se smjeste na strunjaču, a ja ću se smjestiti nasuprot njima. Reći ću djeci da se udobno smjeste i slušaju pjesmu („Proljetna livada“) koju ću im pročitati. Izražajno ću pročitati pjesmu uz prigodne stanke. Nakon pročitane pjesme započet ću razgovor s djecom: „Što je livada?, Koje je boje?, Što se nalazi na livadi?, Kako izgleda trava?, Postoji li cvijeće na livadi?, Ima li smeća na livadi?, Pripada li smeće livadi ili košu za smeće...?“. Nakon razgovora zamolit ću djecu da ustanu i da zajedno pogledamo ponuđene sadržaje po interesnim poticajnim centrima.

Glavni dio

Aktivnost započinjemo tako što ću djeci pokazati ponuđena didaktička sredstva u interesnim poticajnim centrima te će oni nakon što su vidjeli ponuđeno po vlastitom interesu izabrati gdje i čime se žele baviti. U *Građevnom centru* će moći saditi livadu. Prethodno posađenu travu i cvijeće djeca mogu složiti u cjelinu u dugačku i plitku posudu, služiti se mogu vrtim rukavicama, grabljicama, lopaticama. Prostor na podu na kojem slažu travu u posudu dodatno je zaštićen. Nakon *Građevnog centra* pokazati ću im sredstva i poticaje u *Istraživačko-spoznajnom centru* u kojem će moći promatrati travu, sjeme trave i cvijeće povećalom te osjetilima mirisa i opipa*.* U *Obiteljskom centru* će moći saditi cvijet. Ponuđena im je prazna posuda u koju mogu stavljati zemlju, cvijet i zaliti vodom.. U *Likovnom centru* djeci je ponuđen bijeli A3 papir i zelena pastela za likovno istraživanje i stvaranje. U *Stolno-manipulativnom centru* djeci su na raspolaganju četiri igre: „Makni smeće s livade“, „Interaktivna sliko-priča Čista livada“, „Stabljike trave“ i „Složi sliku“ u koje se spontano uključuju. Potičem djecu da istražuju ne samo jedan nego i ostale interesne poticajne centre. Kroz cijelo vrijeme trajanja aktivnosti motivirati ću djecu na suradnju i razgovor poticajnim pitanjima: „Što radite?, Koje je boje trava?, Koje je boje cvijet? Itd.“. U centrima gdje istražuju i aktivno rade sa zemljom i cvijećem, potičem djecu da opipaju zemlju, cvijet, korijen cvijeta, na izražavanje mišljenja, na razgovor i suradnju.

Završni dio

Kada uočim da se interes smanjio, pripremit ću djecu za slušanje pjesama vezanih uz temu te ću ih poticati da se spontano kreću uz glazbu. Usput ću upitati djecu jesu li im se svidjele nove igre te koje su im se najviše svidjele. Nakon toga, djecu pripremam za daljnje dnevne aktivnosti.

10. Aktivnosti koje slijede

- spremanje i uređenje sobe
- priprema za daljnje dnevne aktivnosti (pranje ruku, dijeljenje voća, spremanje za odlazak u šetnju- oblačenje i obuvanje)

11.Sredstva i poticaji po centrima

11.1.Likovni centar

- oslikavanje bijelog A3 papira zelenom pastelom

11.2.Stolno-manipulativni centar

- igra slaganja „Složi sliku“ (tri plastificirana kartona sa slikama livade i životinja na livadi podijeljeni su u tri dijela, zadatak je složiti ih u cjelinu da svaki tvori jednu sliku)
- igra za razvoj fine motorike i motorike šake „Stabljike trave“ (plastificirane od papira napravljene stabljike trave treba po broju 1-3 poslagati na plastificirani karton. Ispod broja 1-jednu stabljiku, ispod broja 2- dvije stabljike i ispod broja 3-tri stabljike)
- igra promatranja „Promatramo travu“ (stabljike trave sa korjenom promatramo vizualno i taktilno te sa povećalom)
- igra „Makni smeće s livade“ (na plastificiranom kartonu koji tvori sliku livade nalaze se cvijeće, životinje i smeće pričvršćeni sa čičkom, treba maknuti sve ono što ne pripada livadi)
- interaktivna sliko-priča „Čista livada“ (pomicanje figurice bubamare na određeno mjesto uz prigodnu priču)

11.3.Građevni centar

- „Gradimo livadu“- prethodno posađenu travu i cvijeće djeca slažu u cjelinu u dugačku i plitku posudu. Pod je dodatno zaštićen a djeci su ponuđene grabljice, vrtne rukavice, lopatice itd.

11.4. Istraživačko-spoznajni centar

- djeca promatraju travu i sjeme trave s povećalom te osjetilima mirisa i opipa
- edukativni plakat „Dan na livadi“ – je poticaj za vizualnu percepciju izgleda livade i cvijeća, promatranje kako izgleda dan na livadi od buđenja sunca do mraka, onoga što se mijenja, kako izgleda livada kada pada kiša i kada je sunčano.

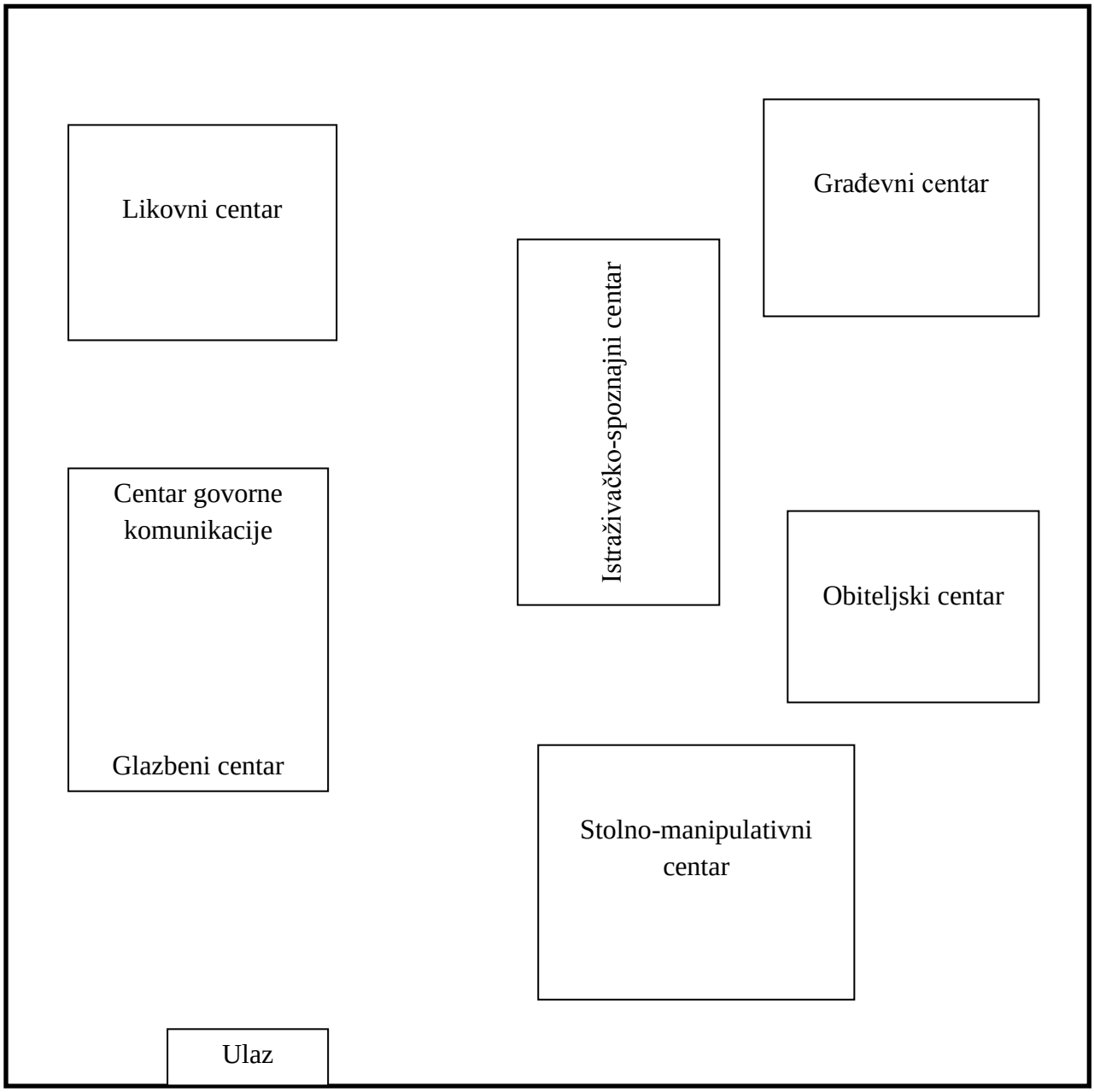
11.5. Glazbeni centar

- slušanje pjesama vezanih uz temu (Vesel livada, Visibaba mala, Nije lako bubamarcu) i plesanje na zvukove glazbe po slobodnom izboru.

11.6. Obiteljski centar

- „Presađujemo cvijet“ – poticati djecu da uz ponuđeni materijal (zemlju, vodu, posude, grabljice, lopatice) posade cvijeće u vazu uz promatranje izgleda latice, cvijeta, korjena, lista itd.

12. Organizacija prostora

7. Zaključak

Potreba i pravo svakog čovjeka je da živi u okolini koja mu omogućuje poticaj za rast i razvoj. Zdrav i čist okoliš ali i usvojeno znanje pojedinca o brizi za svoju okolinu čini važan element u tom razvoju. Sukladno tome, predškolsko je razdoblje u životu djeteta od velike važnosti za usvajanje temeljnih vrijednosti. Presudno je da se dijete razvija u okruženju koje mu omogućuje istraživanje i učenje te u kojem će moći ostvariti sve svoje potencijale.

Uloga odgojitelja važna je u procesu formiranja ekološke osjetljivosti djece. Odgojitelj je taj koji kreira poticajno okruženje u kojem će dijete sukladno svojoj dobi, sposobnostima, interesima, iskustvima i potrebama moći uočavati, istraživati i rješavati probleme iz određenog područja pa tako i razvijati vještine i svijest o važnosti očuvanja okoline i okoliša.

Ekološkim aktivnostima dijete stječe određene predodžbe, znanja o prirodi ali i ljubav i suosjećanje za okoliš. Kako bi se ono što uspješnije razvilo i nadograđivalo svoje znanje o okolini, potrebno je da dijete boravi u prirodi i upoznaje ju vođenim ali i slobodnim izborom aktivnosti. Ljubav prema prirodi i brizi za okolinu pomoći će djetetu da odrasta u odgovornu osobu. U predškolskim ustanovama potrebno je kontinuirano voditi računa o ekološkom aspektu razvoja djece. Kroz cijelo razdoblje ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, te kroz aktivnosti ponuđene djeci treba raditi na razvoju pozitivnih stavova i brizi za prirodno okruženje.

Literatura

1. Cindrić, A. (2000.) Ekološka promišljanja u likovnim aktivnostima djece predškolskog uzrasta. U: Uzelac, V. (ur.) *Ekologija-korak bliže djetetu.* Rijeka: Adamić.
2. Kerovec, M. Mihaljević, Z. (2004.) Ekologija, zaštita prirode i okoliša. U:Golac, S., Husanović-Pejnović, D., Vrcić-Mataija, S., Kreković, M., Grahovac-Pražić, V. (ur.) *Ekologija u odgoju i obrazovanju.*Gospić: Tisak Stajer-Graf.
3. Katalinić, D. (2008.) Metodički vidici prirodoslovlja u povezanosti s ekologijom u predškolskom odgoju za održivi razvoj. U: Uzelac, V., Vujičić, L. i Boneta, Ž. (ur.) *Cjeloživotno učenje za održivi razvoj.*Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci.
4. LepičnikVodopivec. (2004.) Ciljevi i sadržaj odgoja i obrazovanja za okoliš u predškolskim ustanovama; u: Golac, S., Husanović-Pejnović, D., Vrcić-Mataija, S., Kreković, M., Grahovac-Pražić, V. (ur.) *Ekologija u odgoju i obrazovanju*. Gospić: Tisak Stajer-Graf.
5. Lepičnik Vodopivec, J. (2007.) *Prvi koraci u odgoju i obrazovanju za okoliš.*Kraljevo:Alisa press.
6. Lojen, Z., Božić, M. i Gunc, Z. (2008.) Odgoj i obrazovanje djece za okoliš i održivi razvoj u kontekstu cjeloživotnog učenja. U:Uzelac, V., Vujičić, L. i Boneta, Ž. (ur.) *Cjeloživotno učenje za održivi razvoj.*Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci.
7. Mardešić, D. i suradnici. (1984.) *Pedijatrija.*Zagreb:Školska knjiga.
8. Petrović-Sočo, B. (2000.) Neke suvremene stručno-metodičke osnove ekološkog odgoja u predškolskoj ustanovi. U: Uzelac, V. (ur.) *Ekologija-korak bliže djetetu.*Rijeka:Adamić.
9. Slunjski, E. (2006.) *Stvaranje predškolskog kurikuluma u vrtiću-organizaciji koja uči.* Zagreb:Mali profesor.
10. Slunjski, E. (2008.) *Dječji vrtić zajednica koja uči.*Zagreb: Spektar Media.

11. Strugar, V. (2008.) Kurikulum i održivi razvoj- prema novim vrijednostima. U: Uzelac, V., Vujičić, L. i Boneta, Ž. (ur.) *Cjeloživotno učenje za održivi razvoj.*Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci.
12. Stojković, J., Katovčić, S. (2008.) Odgoj i obrazovanje za okoliš. U: Uzelac, V., Vujičić, L. i Boneta, Ž. (ur.) *Cjeloživotno učenje za održivi razvoj.*Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci.
13. Sušić, G. (2008.) Biologijski pristup ekološkom odgoju u predškolskoj dobi. U: Uzelac, V. (ed.) *Ekologija-korak bliže djetetu.* Rijeka: Adamić.
14. Tankersley, D. i suradnici (2012.) *Teorija u praksi*, priručnik za profesionalni razvoj odgajatelja.Zagreb:Pučko otvoreno učilište Korak po korak..
15. Tatković, N., Diković, M., Štifanić, M. (2015.) *Odgoj i obrazovanje za razvoj danas i sutra Ekološke i društvene paradigme.* Pula:Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
16. Uzelac, V., Starčević, I. (1999.) *Djeca i okoliš.* Rijeka: Adamić.
17. Uzelac, V. (1990.) *Osnove ekološkog odgoja.*Zagreb: Školska knjiga.
18. Uzelac, V. (1993.) *Djelatnosti u razvoju ekološke osjetljivosti djece.*Zagreb:Hrvatski pedagoško-književni zbor.
19. Uzelac, V., Lepičnik Vodopivec J. i Anđić D. (2014.) *Djeca- odgoj i obrazovanje za održivi razvoj.* Zagreb:Golden marketing-Tehnička knjiga.
20. Vujičić, L. (2000.) Ekologija prostora i društvenih oodnosa u institucionalnom kontekstu. U: Uzelac, V. (ur.) *Ekologija-korak bliže djetetu.* Rijeka:Adamić.

Mrežne stranice:

1. Cjelovita kurikularna reforma.

   www.kurikulum.hr (pristupljeno 13. rujna 2016.).
2. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta RH. (2014). *Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*.

   http://www.azoo.hr/images/strucni2015/Nacionalni-kurikulum-za-rani-i-predskolski-odgoj-i-obrazovanje.pdf (pristupljeno 7. listopada 2016.).

3. Dječji vrtić „Snjeguljica“,

   dv.snjeguljica.hr/informacije/KURIKULUM%20SNJEGULJICA.doc (pristupljeno 13. rujna 2016.).

4. Prijedlog Nacionalnog kurikuluma Međupredmetne teme Održivi razvoj.

   http://www.kurikulum.hr/wp-content/uploads/2016/03/Odrz%CC%8Civi-razvoj.pdf (pristupljeno 13. rujna 2016.).

5. Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju.

   http://www.propisi.hr/print.php?id=5632 (pristupljeno 13. rujna 2016.).

Sažetak

U radu je obrađena tema odgoja i obrazovanja za održivi razvoj u predškolskoj ustanovi. Opisan je odnos predškolskog kurikuluma i odgoja i obrazovanja za održivi razvoj u predškolskoj ustanovi. Budući da je predškolsko dijete u procesu kontinuiranog razvoja, opisane su značajnije teorije razvoja i područja dječjeg razvoja u funkciji odgoja i obrazovanja za održivi razvoj. Predškolsko je dijete aktivan istraživač okoline. Samim time bliski su mu pojmovi iz prirode. Radi toga je u radu opisano kako se dijete upoznaje s prirodoslovljem, te su prikazane moguće aktivnosti na temu održivoga razvoja u predškolskoj ustanovi. Navedeni primjer jedne pripreme za izvođenje aktivnosti s djecom na temu „Očuvajmo livadu“ ukazuje na potrebu uporabe raznovrsnih aktivnosti i pristupa koji se primjenjuju u radu s djecom kako bi ih se poticalo na daljnje istraživanje u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj.

Ključne riječi: *razvoj djeteta, odgojitelji, održivi razvoj, odgoj i obrazovanje za održivi razvoj*

Summary

In this thesis we have discused upbringing and education related to sustainable development in a preschool institution. The relationship between preschool curiculum, upbringing and education in a preschool nstitution is also discussed in this thesis. Since preschool children are in a process of constant development, meaningfull theories in the field of development and child development in function of upbringing and education for sustainable development are also explained in this thesis. Preschool children are active explorers of the world around them and that is why they are familiar with the concepts of the environment. Related to that, in this thesis it is described how are children getting informed with natural sciences and possible activities related to sustainable development in a preschool institution. Discussed example of a preparation for a children activity with the topic „Preserving the meadow“ shows the need for using various activities and approaches used in work with children, with the purpose of encouraging them for exploring the environment.

Key words: child development, educators, sustainable development, upbringing and educaton for sustainable development